

munka

művészeti és társadalmi beszámoló szerkeszti: kassák lajos, budapesten

kassák lajos: a szociáldemokrata párt kongresszusa • beregi tivadar: a marxizmus történetfilozófiájához • szeder ferenc: a magyar földmunkásság helyzete • vajda imre: angol választások • piscator: a szocialista színház • carl von ossietzky: a berlini május 1 • nádass endre: amerika gazdasági irányvonalai. potemkin-film, közli: szántó róbert • a munka háborus ankétja. h.ö.: a tuberkulózis • déry tibor és justus pál versei • mészáros lászló és dor kliséi • nádass józsef, fischer j., gró lajos, zelk zoltán és braun józsef figyelői.

1 9 2 9 j u n i u s

felhívás barátainkhoz és olvasóinkhoz!

a fejlődés és előrelépés szolgálatában a fejlődő és feltörekvő ember egyik legerősebb fegyvere a kultúra. ha a mainál fejlődőtebb embertípust és szociálisabb társadalmi közösséget akarunk kialakítani, akkor a kultúráért és a kultúra eszközeinek meghódításáért is küzdenünk kell.

a munka az új kultúra és korszerű művészetek független tribünje. szerkesztője: kassák lajos. dolgozótársai a hazai és külföldi szociális világszemléletű írók, művészek, tudósok és szakemberek legkiválóbbjai.

a „munka” a dolgozó és tanuló fiatalság szószólója és segítőtársa akar lenni, de, hogy vállalt programunknak eleget tudjunk tenni, magunknak is megértő és segítőtársakra van szükségünk, csakis megértő és segítő összedolgozással érhetünk el számottevő eredményeket. felszólítjuk tehát a haladó fiatalságot és mindazokat, akik hisznek a fejlődésben s annak tempóját elő akarják segíteni — álljanak mellénk úgy szellemi, mint anyagi támogatásukkal

„munka”

szerkesztősége és kiadóhivatala

t a r t a l o m j e g y z é k :

✓ kassák l. : a szociáldemokrata párt kongresszusa	225	a munka háborus ankétja	247
beregi tivadar : a marxizmus történefilozófiája	227	justus pál : mielőtt elalszom	249
szeder ferenc : a magyar földmunkásság helyzete	229	h. ő. : szociális tényezők befolyása a tuberkulózisra	249
déry tiber : énekelj költő	232	lischer józsef : a maglódi-uti aggokháza	251
vajda imre : anglia megváltozott arculata	232	nádass józsef : max adler, marxizmus pszichológiai és etikai „megtisztításáról”	252
✓ justus pál : piscator, a szocialista színház és közönsége	235	gró lajos : parasztok	254
carl von ossietzky : a berlini május 1	237	braun józsef : a munkás-sportünnepély	255
nádas endre : amerika gazdasági irányvonala	239	kassák lajos : helyreigazítás	255
szántó róbert : potemkin-film	244	z. z. : egy vílaest margójára	256

megjelentek

déry tiber : **ébredjetek fel** című könyve ára 3 pengő
illyés gyula : **nehéz föld** című verseskönyve, ára 3 pengő

megrendelhetők lapunk kiadóhivatala útján

munka

művészeti és társadalmi beszámoló

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1929 májusi (huszonhatodik) kongresszusa, alapítsuk meg elfogulatlanul, a pártvezetőségének jóvoltából a szürkeség jegyében folyt le. Ha valaki idegen végighallgatta volna a kongresszus három napi ülését, az előtte történelemből, illetve nem történelemből, joggal kétségbe vonhatta volna, hogy Magyarországon tíz év óta ellenforradalmi mentalitása van a kormánynak s hogy ez alatt a rendszer alatt tíz év óta politikai és gazdasági elnyomatásban élnek a dolgozó milliók. Lehet ugyan, hogy az említett idegen a kongresszus csendes menetét két ízben is megzavaró rendőrtisztviselőt a kormányzat hivatalos képviselőjének minősítette volna s így az ő személyében és ténykedésében észre kellett volna vennie az ország fascizálását előkészítő osztályuralkodó rendszert is: a munkásság 284 küldöttjének viselkedéséből azonban inkább a magyarországi munkásmozgalom pillanatnyi lefáradására kellett volna következtetnie, mintsem arra, hogy itt a munkásság megszervezett ereje taktikai felkészültséggel és kemény határozottsággal áll szemben elnyomóival és kizsákmányolóival. S mivel ez a kongresszus nem a magyar burzsoázia, hanem a magyar proletariátus kongresszusa volt, mi, mint szociálisták kötelességünknek tartjuk, hogy ez alkalommal is elsősorban a munkásság képviselőinek passzivitásáról s csak másodsorban a kormányzat képviselőinek agresszivitásáról mondjuk el kritikai megjegyzéseinket. Ezt mi annál is inkább megtehetjük, mert mi semmiféle frakcióhoz nem kötöttük és nem is szándékozunk lekötönni magunkat, ellenzékben vagyunk a pártvezetőség túlzottan óvatos realpolitikájával szemben, ellenzéki álláspontunk azonban nem egyes személyek, hanem a mai rendszer ellen jelent frontot, tevékenységünk nem a meglévő mozgalmi erők, szellemi és anyagi értékek destruálásában, hanem a széleséssel fenyegető magyarországi munkás-

mozgalom reorganizálásában, az ellenséges egységgel szemben az egységes szocialistákör előkészítésében, érzelmi felfrissítésében és értelmi elmélyítésében akar eredményeket elérni. Tudjuk, hogy hálátlan szerepre vállalkozunk. A szocialista mozgalom is emberekből tevődik össze s az ember egyik jellemzője, hogy álljon akár jobb, akár baloldalon, nem szívesen veszi a rávonatkoztatott tárgyilagos kritikát. De mégis, a szocializmus, mint tudomány a társadalomkritikai felismerésekben gyökeredzik s ma is nem a dilettáns költők romantikus látomásaiban, hanem az elmélet tudományos művelőiben és gyakorlati funkcionáriusaiban jelent fejlődési biztosítékot a jövőbe. Semhol sem olyan jogosult és föltétlenül szükséges tehát a szocialista szempontú tárgyilagos kritika, mint éppen a munkásmozgalomban. Hosszu, nehéz utat kell megjárjunk s ezen az uton csak a tudományos felismerés és a szigorú kritika védhet meg bennünket attól, hogy el ne tévedjünk a jobboldal opportunizmusában vagy a baloldal pucspolitikájában.

Hogy mi a párt jobboldalának sem napi politikájával, sem mai taktikájával *nem értünk egyet*, ezt egyszerűen és minden mellékgondolat nélkül lejegyezzük s a továbbiakban az ellenzék felé fordulunk, mint akitől a sarkaló és figyelmeztető erőket kellene, hogy várja a mozgalom. Sajnos azonban, az ellenzék nem egy helyen alatta marad a jelenlegi vezetőség készségének és képességének. Ha igaz az a közszájon forgó kijelentés, hogy ez a vezetőség «második garnitúra», akkor igaz az is, hogy a vele szemben álló ellenzék az «ötödik garnitúra». Az ellenzéknek egyetlen olyan képviselője nem volt jelen a kongresszuson, aki a pártvezetőség egyes tagjainak mozgékonyosságával és határozottságával vagy diplomata ügyességével és az aktuális kérdésekben való jártasságával fölvehette volna a versenyt. Valószínű, hogy az ellenzék túlzott óvatosságának és passzivitásának részben Kis Jenő le-

tartóztatása és elítéltetése is egyik oka. De ezt az okot csak tudomásul vehetjük, ezzel azonban nem menthető az ellenzék kongresszusi viselkedése. Mert ha igen, akkor mért lenne bűn ugyanez a túlzott óvatosság a jelenlegi vezetőségénél. De hiszen mi nem is csak az óvatosságot hibáztatjuk az ellenzékénél. A vezetőség elhangzott referátumai után az ő befolyásuk alá kellett volna kerülnie a kongresszus szellemének, ennek azonban éppen az ellenkezője történt. A tavalyi kongresszuson minimálisan a küldöttek egyharmada a vezetőség határozati javaslatára ellen szavazott, az idén nyolc kézfölnyújtás volt a legtöbb, ami ellenük emelkedett föl. Ebből egyáltalában nem azt kell következtetni, mintha a pártvezetőség az idén határozottabban és nagyobb igényekkel lépett volna előbbre, egyszerűen az ellenzéki front bomlott föl még több apro frakcióra és sokkal erősebb a frakciók egymásközi villongása, mintsem hogy egy egységes akciót tudnának kifejezni. Jellemző a kongresszusra, hogy az idő háromnegyed részét a revíziós probléma újból és újból fölhánytorgatásával töltötte el. Hogy a jobboldal ezt tette, ez érthető, de annál inkább helyteleníteni kell, hogy az ellenzék is belement ebbe a fölösleges szöveserébe. S a pártvezetőség nagyon helyes taktikával élt akkor, mikor elítélte azt, hogy a kongresszus felszólalói majdnem kizárólag a revízió kérdésével foglalkoznak, annak dacára, hogy egyhangúan helyeslik a pártvezetőség visszautasító állásfoglalását. Kétségtelen, hogy a pártvezetőségnek ettől a pillanattól kezdve nyert ügye volt az ellenzékkel szemben. Valószínű, hogy ezt az ellenzék is észrevette, mert a továbbiakban már meg sem próbált komolyan hozzászólni a párt kulturprogramjához és ugyancsak hallgattak a mozgalom egyik legfontosabb kérdéséről, az ifjúságkérdéséről is.

A kongresszus egyetlen kiemelkedő pontja a földművelő munkások helyzetének ismertetése volt. Az előadó józan meglátásokkal építette fel beszédét, nem adott ugyan programot a jövőre, de statisztikai kimutatásaival érthetővé tette a magyarországi földmunkásság embertelen helyzetét. Olyan számadatokat olvasott föl, amelyek nem csak a kongresszus képviselőit mozditották meg, hanem a jelenlevő rendőrszolgálatot is kizökkentették fönséges unalmából. A szónokot rendreutasította és a kongresszus felfüggesztésével fenyegetőzött. Ezt a fenyegetőzést később, az egyik vidéki felszólaló beszéde közben be is váltotta. A gyűlés félóráig szünetelt. A hangulat izzó és eleven volt. Kétségtelenül ugylátszik, hogy a magyar munkásmozgalomnak a földműves szegénység megmozdulásától kell megkapnia az új akcióba lökő erőt. A felszólalók nem ellenzékiek

voltak, de az elkeseredett vidék szólalt meg általuk, józanul és keményen. Le kell szögeznünk, hogy a hivatalos ellenzéknek ezen a ponton sem volt semmi mondanivalója.

Ugyanigy csöndben maradt a Pártszervezeti Szabályzat módosításának a vitájánál, illetve megszavazásánál. A nagy és valóban komoly anyag letárgyalásához mindössze másfél órai ideje maradt a gyűlésnek. És az előadónak ez alatt a rövid idő alatt sikerült a nagyfotosságu ügyet tető alá juttatnia. Vártuk, hogy az ellenzék tiltakozni fog ez ellen a gyorsalpalás ellen, de megelégedett a hevenyében tett módosítások szorgalmas megszavazásával. Az előadó körülbelül egy óra hosszat beszélt az ifjúság szervezkedési problémájáról, semmi pozitívumot nem mondott, igaz azonban, hogy ilyesmit senki nem is kért tőle. Ennél a kérdésnél pedig nagy tárgyi ismerettel és taktikai készséggel kellett volna felvonulnia az ellenzéknek. Hol akarja megvetni mozgalma alapját, ha nem az ifjúságnál? De hogyan figyeljen föl rá az ifjúság, ha be kell látnia, hogy ez a csoport sem tud, vagy nem akar az ő legégetőbb problémájához komolyan hozzászólni. Az ifjúságkérdés képzettebb része már belátta, hogy a meglévő helyzet tagadása nem elégséges ahhoz, hogy mozgalma új lendületet kapjon és vegre betöltse helyét, amire hivatott. Ha a pártvezetőség nem talál rá módot, hogy az ifjúságot belevonja a mindennapi mozgalmi életbe, az ellenzék elsőrangú kötelessége, hogy ezt a kritikus problémát hozzásegítse a megoldáshoz. Ezek a 18—24 éves fiatalok természetesen ma-holnap bele kell, hogy kapcsolódjanak az aktív politikai életbe és nincsen senki, aki megadja politikai iskolázottságukat és megnyissa előttük az előbbrejutás szigoruan körülhatárolt útját. A mi megállapításunk szerint az ellenzék éppen az ifjúságkérdés elejtésével mutatta meg leginkább mai tehetetlenségét.

A komoly ellenzéki erőknek de kell látniok, hogy ezen az uton nem lehet tovább botorkálniok. Ha valóban erjesztő és ébresztő munkát akarnak elvégezni, akkor át kell értékelniok eddigi szalmaeséplésüket és az egész ellenzéki mozgalmat, ha még olyan nagy erőfeszítés árán is, új alapokra kell fektetniok. Nyíllan ki kell jelenteniok, mi az, amivel nincsenek megelégedve, mi az ő programjuk, hogyan és merre kívánnák az erők csoportosítását. Mert ha így tart tovább is, a magyar munkásmozgalom legyöngyüléséért nagyobb felelősség fog hárulani az ellenzékre, mint a mindenkorai pártvezetőségre.

A huszonhatodik kongresszus megmutatta, hogy a párt eljutott a kritikus pontig. Vagy fordulóhoz ér eddigi útja, vagy fölmozsolódik az adott gazdasági helyzetben és az uralkodó ellenforradalmi erők malomkövei között.

Kassák Lajos

A MARXIZMUS TÖRTÉNETFILOZÓFIÁJÁHOZ 226-227

A tudományos szocializmus elmélete, a marxista történetfilozófia a legerőteljesebben utasítja vissza a marxizmus csődjét hangoztató vádakat. Mert a marxista történetelméletet és társadalomkritikát mindjobban igazolja a történelem dialektikája. A marxizmus történetnézete akkor haladta túl a merev, szociológiai történeti ismeretkritikát, amikor megállapította azt az egyetemes belső törvényszerűséget, hogy az ember nem passzívan áll benne a természetben, hanem mint gondolkodó lény cselekvően járul hozzá a társadalmi életnek dialektikus alakulásához. S Marx történetbölcsélete e ponton érintkezik Hegel gondolati dialektikájával és Feuerbach metafizikai materializmusával. De ugyanakkor csak e ponton válik szükségessé, hogy a hegeli tisztán filozófiai dialektikát szembeállítsuk a marxizmus történeti ismeretelméletével és társadalomfejlődési módszertanával.

Marxnak Hegelhez való kapcsolatát Adler a következőképp állapította meg: *«Marxot Hegel megértéséhez Kant és Fichte idealisztikus filozófiája vezette.»* De a hegeli filozófiai világszemlélet két egészen ellentétes határfogalom egységén alapul: a tudat és a lét formáin. Hegel csak a tudatformát tekintette az ember megjelenésének és a létet az ő adottságának, addig Marx a történelmi materializmus alapján nem fogadta el a tudatot az egyedüli lényegszemléletnek, hanem a gazdasági termelés módjait is a lét egyik komponensének határozta meg. A materializmus tehát akkor vált történetelméletté és a társadalmi fejlődés gyakorlati módszertanává, amikor önállósult és függetlenítette magát a tisztán hegeli filozófiaszemlélettől. Ezért a marxista történetelmélettel szemben áll a filozófiai univerzalizmus, az a naív hit, hogy a világot egy elvből lehet és kell levezetni. A hegelizmus, mint a szellemi-történet módszer ma is igaz valóság. Mert mi is a dialektikus módszer lényege? Semmi esetre sem az, hogy a természet és szellem azonos. Ez ma már a tarthatatlan hegeli metafizika, vagyis a lét és tudat azonossága. Marx nem követte a hegeli univerzalizmust.

A kérdés: mi adja a dialektikus mozgás értelmét és okát? Hegelnél a dialektika lényege és egyuttal a valóság: az eszmének fokokon való önkifejtése s végül önmagához való visszatérése. Hegelnél változatlan törvényszerűség szabályozza a gondolati fejlődést, a tudat síkját. Nála ez az elvonás, mint logikai forma lesz a világmindenség egyetemes törvénye. Szerinte tehát racionális elméletre van szükségünk, hogy az irracionálisitást feltárja ott ahol van. Ez a gondolatmenet, amelynek összefoglalását kapjuk a hegeli dialektikafilozófiában, s amelyet már a *«Phenomenologie des Geistesban»* így fogalmazott meg: *«a tudat minden egyes fokon egészen más, mint amilyennek magát hiszi s így mindig csak a*

következő fok adja meg a megelőző igazi tartalmának teljes tudatát.» E ponton jut el Marx a materialista történetfilozófiához, mely szerint a történelem dialektikája nem lehet más, mint az emberi szellem fokokon való önmagára ébredése: a tudományos szocializmus elmélete. S éppen e ponton látjuk, hogy Marx nem a mechanikusan váltakozó tisztán az ok és okozati szemlélet törvényét szem előtt tartó gazdasági termelés következményének határozta meg a társadalom átalakulását, hanem függővé tette azt a tudati formáktól, a tömegek ideológiai beállítottságától is. Marx történetfilozófiája így függ össze Hegel gondolati dialektikájával s akcióelmélete e ponton jelent irányelvát Feurbach metafizikai materializmusától. De tagadhatatlan az is, hogy Feuerbachnak a *«das Wesen des Christentums»* c. munkája Marx figyelmét ráterelte a társadalmi fejlődés törvényeinek főkutatására, azoknak a reális erőknek felismerésére, amelyek mindig újabb és újabb társadalmi megnyilvánulásokat hoznak létre a történelemben. De míg Feuerbach az emberszeretettől várta az új kor szak beteljesedését, addig Marx a tudományos szocializmus társadalomszemléletének alapján: a történelem dialektikájában és az ezt követő gazdasági termelés szükségszerű átalakulásában látta meg a proletariátus felszabadulásának lehetőségét.

Hegel mindamellét közelebb állt Marxhoz, mint Feuerbach. Annak ellenére, hogy Feuerbach éppen Hegellel szemben hirdeti, hogy az eszme a létből származik, s nem a lét az eszméből. De Feuerbach ennek a gondolatiránynak nem találja meg társadalmi realizációját. S ezért állapítja meg róla Mehring a *«Nachlass zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie»* c. munkájában, hogy: Feuerbach a vallás számára megoldott mindent, de a politikával szemben tanácsotlan maradt.

Marx történetfilozófiájában nem az autonóm gazdasági termelés látszólagos mechanizmusát kell csak észrevennünk, hanem a célkitűző társadalom és tudományos világszemléletet is, a gondolkodás fejlődésformáját, amely a folyton változó termelési rendnek lényeges komponense.

Marxot csak a kutatási módszerek és lehetőségek kapcsolják Hegel evolúciós, Feuerbach materialista-monista filozófiájához. Marx történelmi dialektikája gondolatrendszerében már teljesen megszabadult a német kultúrfilozófia skolasztikus jellegétől.

Wollmann, aki a marxizmus egyik legösszefoglalóbb interpretációját adta, azt mondja egyik munkájában: *«a marxizmus a klasszikus német filozófia utolsó és legérettebb rendszere.»* Valóban: Marx a materializmus történetfilozófiájával nem csak fejlődéstörténeti és tudományos

munka

irányt adott a *szocializmusnak*, hanem a társadalomtudomány *kutatási módszere* lett.

A termelési viszonyok döntő hatásuk lehetnek egy nép világ- és életszemléletére, tudattartalmára, osztálytagozódására, de ebből a megállapításból semmi esetre sem következik az, hogy egyedül a gazdasági termelés *formálja meg* az illető nép világnézetét és kulturtudatát. Ez azt *jelentené*, hogy Marx teljesen figyelmen kívül hagyta a tömegek *pszichológiai adottságait*.

Marx az emberi társadalom fejlődését szükségszerűnek tartotta s így szembeszállt az utopisztikus szocializmus doktrínájával. Marx *materialista dialektikatörténelmi formájával* szigorú tudománnyá tette a társadalomböleletet. Nem hiába mondta Woltmann a *«Historische Materialismus»* c. munkájában, hogy a marxizmus a materializmus legszintetikusabb gondolatrendszere, mert magában foglalja:

a *dialektikus materializmust*, mely a *gondolat és lét* kapcsolatainak általános ismeretelméleti alapvetéseit tárgyalja

a *filozófiai materializmust*, mely a *lélek és az anyag* ismeretelméleti problémáját az ujkori természettudomány módszereivel oldja meg

a *biológiai materializmust*, a *darvinizmus* fejlődéstani módszereivel

az *etikai materializmust*, amely gyökeresen gazdasági viszonyoknak, a *termelőerőknek* behatását vizsgálja a társadalmi és szellemi fejlődésre

az *etikai materializmust*, amely gyökeresen szakít a vallás metafizikai világszemléletével.

A dialektikus materializmus a *végző létezés* *anyagi létezésnek* fogja fel s így az öntudatot a központi agyfunkció tükröződésének tartja. A tudat az agyszubsztancia egyik terméke. De a tudat megjelenési formái bizonyos idegfolyamatok produktumai. S így az anyag funkciója már nem is lehet többé a filozófia centrális problémája, mert *konkrét valóság*. Itt kapjuk a tudatjelenségek marx-i átértelmezését.

A marxizmus a kollektív pszichológiára és ma már az individualpszichológiára is nagy súlyt helyez.

De a marxizmus történetfilozófiája a dialektikus materializmusban kifejezi a *célkitűző társadalom szemléleti és tudati formát* s egy állandó belső összefüggést állít fel a termelési viszonyok alakulása és a történelmi események között. Amíg azonban Hegelnél a történelem csak *ésszerű* addig Marx a történelem mechanizmusát ideológiai és gazdasági megnyilvánulásokra vezeti vissza. A marxista történetfelfogás tehát nem hanyagolja el a *történelem immanens hajtóerjét*. Marx mondja: *«Egy társadalmi alakulat nem pusztul el addig, amíg a benne meglevő termelőerő ki nem fejlődött s míg az új termelő viszonyok életfeltételeit magából ki nem termelte.»* Ennél a pontnál lép fel a történelmi materializmus *evoluzionisztikus* gondolata.

De ez a fejlődési fok nem a gazdasági termelésnek kauzális, tisztán mechanikus következménye, mert hiszen nincsen a termelési rendszernek ilyen tisztán *dinamikus formája*. Az egész társadalmi fejlődés a történelem dialektikáján és nem a történelmi erők dinamikáján alapul. A marx-i történelmkritika tehát éppen ellentmondanak a megrögződött, előítéletekkel túlterhelt történetfelfogásnak, melyszerint *«Marx a fejlődésben csak az üres dinamizmust tudta megragadni annak tartalma nélkül»* (Nagy József, *egy. tanár. «A fejlődés eszméje.»* 1929.) Marx materialista történelmi dialektikájának megadja a dinamikai gondolatformával szemben a modern történetfejlődés tudományos átértelmezését. A hibát tehát ne Marx történelmi koncepciójában, a filozófiai marxizmus egyszerű problémátárában keressük, hanem körünk elhibázott történetfilozófiai irányjaiban, amelyek végül bejutottak abba a misztikába és a történelem metafizikájába, amelybe visszaesett Spengler *szimbolizmusa és világtörténelmi formátana*.

A materialista történetfelfogás alapján a társadalmi élet fejlődésének vizsgáló erőt Marx az emberiség *gazdasági és ideológiai harcában* ismerte fel — amelyet, a *történelmi fejlődés szükségszerűsége* termelt ki számunkra.

És Marx, amikor a történelmi materializmus társadalom böleletével kicmélte a szocializmust a szektajellegű társadalmi mozgalmak és törekvések sorából — *értéktudománnyá tette azt*. Gyakran halljuk még ma is, hogy a materializmus az erkölcsi ideológiát függővé teszi a termelési viszonyoktól. Itt két félreértést kell tisztáznunk:

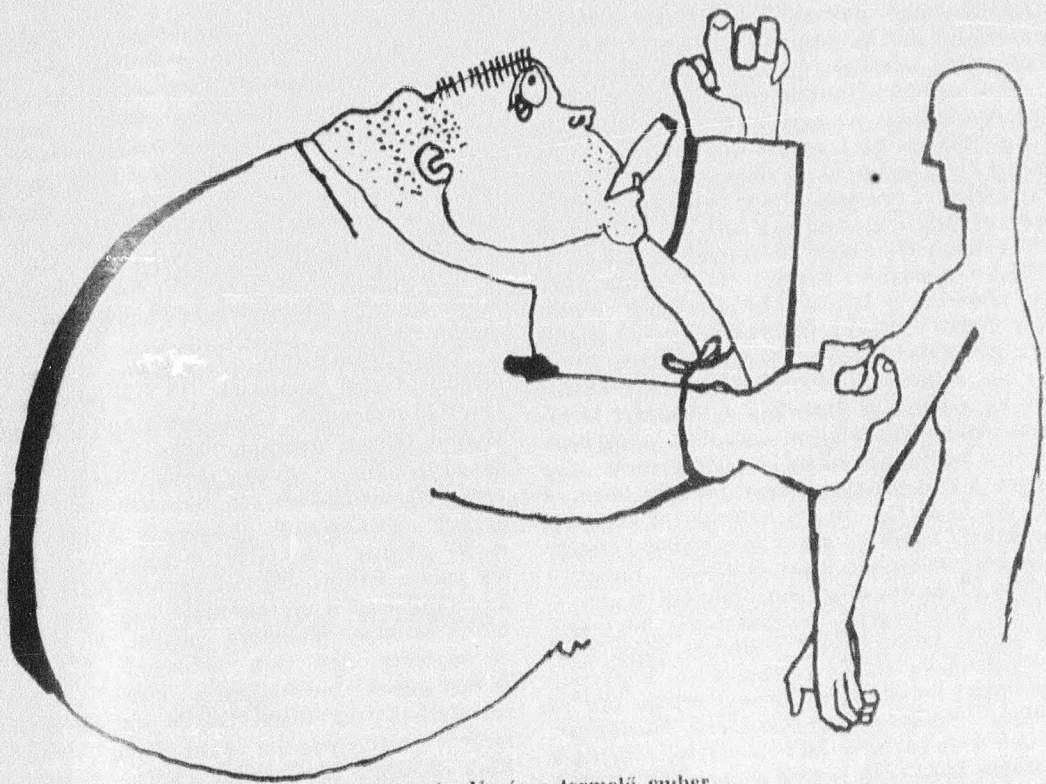
Az egyik: a marxizmus legtöbb ellensége szerint a történelmi materializmus az erkölcsiől tisztára a gazdasági termelési viszonyokból akarja levezetni. Ez a történelmi genesis egészen helytelen. A történelmi materializmus, amint a kultúrtörténeli korok változásait egységes, tehát a kauzalitás törvényeivel törekszik megmagyarázni, ugyancsak az *erkölcsi följegyzés változásait* is egyrészt a gazdasági alapforma változásával magyarázza meg.

A marxizmus történetfilozófiája *nem dogma*, hanem *tudomány és társadalomkritika*, annak fölismerése, hogy az *emberiség fejlődése szükségképpen a szocialista társadalom kialakítására vezet*. A történelmi fejlődés belső, egységes törvényszerűségének ez a fölismerése csak meggyőződéssé szilárdulhat és nem vakhítel követelő dogmává, mert éppen ez a dogmatizmus számításán kívül hagyja a szükséges fejlődési fokot.

Marxot az *igazság kozmikus átérzése* vezette a *tudományos szocializmushoz*: a *történelmi dialektika* jelenvalóságának felismeréséhez.

A materialista történet szemlélet tehát meg fogja teremteni azt a világtársadalmat, amelyben már *kollektívum* lehet a társadalmi közösségből ki nem lépő ember.

Beregí Tivadár

Dor: Az Ur és a termelő ember

A MAGYAR FÖLDMUNKÁSSÁG HELYZETE

Magyarország 8 millió lakosságának körülbelül 56%-a foglalkozik mezőgazdasággal és él közvetlenül a mezőgazdaságból. Ez az 56%-nyi, tehát kb. 4½ millió főből álló népesség a következőképpen tagozódik: kb. 250.000 a nős, gazdasági családelemek száma, akik hozzátartozóikkal együtt mintegy 750.000 főt tesznek ki, tehát az ország lakosságának közel 10%-át. A teljesen vagyontalan mezőgazdasági munkások kategóriájának létszáma családtagokkal együtt kb. 1.400.000, mintegy 18%-a az ország lakosságának, 1.900.000 főt tesz ki körülbelül az 1—10 kat, holddal bíró törpebirtokosoknak száma, ez a réteg az ország lakosságának tehát közel 24%-a. A 10 holdon felüli földbirtokkal rendelkezők teszik ki a mezőgazdasági népességből még hiányzó néhány százalékot.

Amikor mi a mezőgazdasági népesség helyzetéről beszélünk, elsősorban a mezőgazdasági családelemek, munkások és törpebirtokosok felsorolt kategóriájára érdekel bennünket. Így elsősorban ez utal én is a mezőgazdasági családelemek helyzetéről beszélek. És rögtön megállapítom, hogy csak a háborús idők tették lehetővé, hogy az intellektuális rétegek, a cipőtalpaló tanárok irigykedve

tekintsenek a mezőgazdasági családelemek felé, mint akik a viszonyokhoz mérten jómódban élnek. Mert a valóság az, hogy sem a háború előtt, sem a háború óta nem éltek nálunk a gazdasági családelemek nyomoruságos keresetük következtében emberi életet. Illúzió volt, amikor a családelemek kedvező helyzetéről beszéltek, amint hogy ez az illúzió is szelfoszlott, mikor az u. n. szellemi munkások szűkös kenyere valahogyan biztosítva van, a mezőgazdasági családelemek helyzete pedig azóta lényegesen romlott.

Amint a reakciós politikai rendszer stabilizálódott és minden szabadságjogot guzsba kötöttek, felrugták a forradalom idején alakított munkabérmegállapító bizottságokat, amelyeknek befolyásuk volt a mezőgazdasági családelemek béérének a megállapítására is, ekkor kezdődött és azóta folytatódik a családelemek helyzetének a leromlása.

A mezőgazdasági családelemek munkabéruket leginkább terményekben kapják. Van egy kevés pénzbéruük, ami azonban számba sem jöhet. A Pécs melletti tessenyi uradalomban a családelemek évi összjárandóságának az értéke 566 pengőt tesz ki fejenként. Nádudvaron az egyévi járan-

munka

dóság 630 pengő, Battonyán 527 pengő a cseléd évi keresete, akit még szerződésileg arra is köteleznek, hogy felesége és gyermeke 80 filléres napszám mellett bármikor rendelkezésére álljon az uradalomnak. Az egeri érseki uradalomban mintegy 483 pengő a cseléd évi járandósága. A kalocsai érsekségi uradalomban pedig 581 pengő a cselédek évi fizetése. Általánosságban tehát a mezőgazdasági cselédség évi bére 5–600 pengő körül váltakozik. Ebből az összegből kell élnie, családot fentartani, nevelni. A cselédlakások nagy részében a közös konyhára négy vityilló ajtaja nyílik és így a tuberkulotikus és angolkóros gyermekek egész tömege szorong a néhány négyzetméternyi konyhákban. Nem szorítkozik ez a jelenség kizárólag a kincstári birtokokra, hanem megtaláljuk ezeket a lakásviszonyokat a latifundiumokon is. Így néznek ki a cselédek lakásviszonyai, dacára annak, hogy az 1907. évi XLV. t.-c. 10. évi határidővel kötelezte a gazdákat, minden nős cseléd részére külön konyha-szobás lakás építésére. Am ezt a törvényt 22 év óta még nem hajtották végre.

A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy szociálpolitikai tekintetben a cselédség teljesen elhanyagolt életet él. Az köztudomású, hogy szociálpolitikai tekintetben mennyi értéke van az Országos Gazdasági Cselédségélyző Pénztárnak, melynek kötelékébe a mezőgazdasági cselédek tartoznak. Most csak utalok arra, hogy az 1927. évi jelentése szerint a Pénztárnak orvosi és egyéb költségekkel együtt segélyezési célokra 327.000 pengő kiadása volt, amikor több mint 4500 baleset történt a Pénztár kötelékébe tartozó tagok között. Ez a tény mindennél inkább jellemzi a mezőgazdasági népesség szociálpolitikai gondozásáról hangoztatott frázisokat.

Összehasonlítás szempontjából beszereztem a Burgenlandban élő magyar mezőgazdasági cselédség munkabérére vonatkozó adatokat is. Ezekkel az adatokkal kapcsolatban elmélkedhetünk egy kissé a Trianon kérdéséről is.

A mezőgazdasági munkabérek Burgenlandban s általában Ausztriában 30–40%-kal magasabbak a Magyarországon fizetett munkabérekénél. Ezzel szemben áll az a rendkívül érdekes tény, hogy ennek ellenére az utóbbi évtized alatt az osztrák mezőgazdaság lendületes fejlődésen esett át. 1918-tól 1928-ig az osztrákok búzatermelése 104%-kal emelkedett, a rozstermelés 94%-kal, az árpatermelés 133%-kal, a cukor- és répatermelés 508%-kal, burgonyatermés 67%-kal, borstermés 173%-kal. Ha sorba vennénk az összes mezőgazdasági terményeket, ezt a fejlődési arányt tapasztalhatjuk Ausztriában mindenütt, dacára a magyarországi viszonyokhoz képest magas munkabéreknek és rendezett munkaidőnek.

Valóban, mikor látjuk magasabb munkabérek mellett is a termelés terén előállott eme fej-

lődést, másutt kell keresnünk a legminimálisabb életlehetőséget sem biztosító mezőgazdasági munkabérek okát. A mezőgazdasági ügyek legfőbb intézőinél hiányzik a termelés megszervezésére a koncepció és a termelés mikéntjénél nem közömbös a nép műveltségi foka sem. Már pedig nálunk a tömegműveltségtől irtóznak, mert attól félnek a földbirtokosok, hogy a gyermekek iskoláztatása révén elveszítik az olcsó munkaerőt és a képzetlenebb, intelligensebb tömeggel nem bánhatnak majd mindenkor teljesük szerint.

Amint említettük, a teljesen vagyontalan mezőgazdasági munkások 18%-át adják az ország lakosságának. Ezek keresete a mezőgazdaságban végzett munkák utáni napszámából, részesaratóból és egyéb mezőgazdasági termények részesedéséből áll. Napszámomunkát végznek építkezésnél, dolgoznak kubikmunkán is, ha adódik. A külterjes mezőgazdasági termelés már a háború előtt is állandósította a munkanélküliséget a mezőgazdaságban, amely a termelés extenzív rendszere mellett s az ország széttagolása után csak fokozódott. A mezőgazdasági gépek bevonulása a mezőgazdaságba e tekintetben még vajmi kevés jelentőséggel bír, mert a mezőgazdasági munkás munkaereje nálunk olcsóbbá kerül, mint a gépi erő. Míg, ahol a gép alkalmazható is, az egy és másfél pengős napibérek jobban kifizetődnek a gazdáknak, mint a gépalkalmazás.

Ugyanazt a jelenséget tapasztaljuk a mezőgazdasági munkabérek kialakulásánál is, mint a cselédek béreínél. Gróf Festetics toponári gazdaságában a napszámber ellátás nélkül áprilisban 1.40 P, 1.60 pengő volt.

Ezekhez a napszámberékhöz igazodik a summásmunkások napszámberé is, akár rövid pár hónapra, akár pedig 6 hónapi munkaidőre szerződnek le. Ha a munkások terménybeli járandóságát a piaci áron átértékeljük, akkor a summásmunkások havi járandósága a következő összegeket teszi ki: az átáncsi uradalomban egy hónapra 73 pengő, Czibakházán 68 pengő, Kondoroson 46 pengő.

Amint leromlottak a mezőgazdasági napszámberé, azonképpen leromlottak az aratórészesedések is. Itt nemcsak a részesedés leromlását tapasztaljuk, de az ételmezési járandóság is lepadt, sőt vannak egyes uradalmak, ahol az aratók ma már a saját kosztjukon, saját ételmezésükön aratnak. Ezenfelül az aratói szerződések különféle olyan terhes szolgáltatásokkal, robottal vannak összekötve, amelyek szinte elképzelhetetlenül az embert. A munkás nyomorúságában kénytelen elfogadni az orra alá tett még legrosszabb szerződést is. A nyomorúság és az uralgó politikai viszonyok lekötötték minden el-

lentállását. Ezért található nagyon sok helyütt, hogy az aratási szerződésekkel kapcsolatban egész hónapon keresztül a leghetlenebb bérek mellett kötelezik az aratót az uradalomban előforduló minden munkák végzésére.

Példának közlünk néhány aratási szerződést az 1929. évből:

1. *„Eszterházy Antal döbrentei bér gazdaságában 48 pár szerződött páronként 10 kat. hold vegyes, őszi és tavaszi gabona learatására és behordására tizedik rész mellett. Minden egyes arató 30 munkanapot köteles do'gozni április 15-től napi két pengő mellett.* Köteles az arató egy kat. hold tengerit megmunkálni negyedik részért. Kap ezen felül 800 szegöl tengeri földet s ezért köteles 3 kat. hold takarmányt lekaszálni, felkötöni, beszáradás után behordani. Kötelesek az aratók fejenként 3 kat. hold tengerit összesen tizedik részért megszedsni, tengeriszárat levágni, felkötöni és összerakni. Az aratási munkára előlegez az uradalom 30 kg. búzát, 1 kg. zsírt, amit az aratók részének az elcsépelése után kötelesek visszafizetni.

2. *Tiszafüred: Schleining László gazdaságában az aratást 13-án vállalták. Kapnak az aratók 5 kg. szalonnát, 300 négyszögöl veteményföldet. Ezzel szemben, mikor az uradalom kívánja, kötelesek 1.50 P, 2 pengőért az uradalomban előforduló munkákat elvégezni.*

3. *Nagykölked, gróf Erdődi Sándor uradalomban 12 férfi- és 14 nőmunkással a következő szerződést kötötték:*

Páronként kapnak 400 kg. búzát és 400 kg. rozsol, valamint 100 kg. árpát. A szakácsnő 300 kg., a vízfordó szintén 300 kg. búzát. Élelmezés, aratópáronként 40 kg. buza, 70 kg. rozs, fejenként 1 kg. zsír, 2 kg. só, 1 liter ecet, 4 kg. bab és burgonya. Naponta 6 liter tej és 40 fillér főzelékpénz. *Az aratók az összes takarmányt levágják, behordják kat. holdanként 8 pengőért.* Kapnak páronként 200 négyszögöl burgonyaföldet hevetve. Kötelesek az összes őszi munkákat elvégezni, amiért a burgonya $\frac{1}{3}$ -át kapják. Ezt saját maguk szállítatják haza. Ugyancsak harmadából kapnak takarmányrépát, az uraság részét kötelesek elföldelni. Kötelesek 7 napot az uradalom által megállapított napszám mellett dolgozni.

A buza napi ára kb. 24 pengő, a rozs ára 20—22 pengő, így tehát könnyű kiszámítani, hogy napi 5 kg. vegyes termény értéke 1.10, 1.20 pengő körül jár. De ugyanez a helyzet tapasztalható a részesben való művelésnél is. Valamikor a kukorica földet az uradalmak harmadában adták, ma negyedében és ötödében adják, sőt az aratási munkálatokkal képesek össze a részes művelést is és aratási szerződésben bizo-

sítják a negyedes, ötödös kukorica földet az arató számára. Már pedig egy olyan termési esztendő, mint amilyen a múlt évi volt, a mezőgazdasági munkás kukorica földbe fektetett minden munkáját értéktelenné teszi, amelynek más jelentősége van a munkás szempontjából, mintha a földbirtokos a várható eredmény jelentékeny részét kapja csak meg.

Hozzávetőleges számítás szerint egy mezőgazdasági munkás évi keresete az esetben, ha a viszonyokhoz mérten rendes foglalkozáshoz jutna, kb. 4—600 pengőt tesz ki és ilyen évi kereset mellett kell élnie az ország lakossága 18%-ának a mai viszonyok között.

A törpebirtokosok 24%-kal szerepelnek az ország népességében. Ezek közül jelentékeny rész a földreform utján jutott földhöz, másik része 2—10 holdas birtokkal rendelkezik, akiknek viszonya azonos a vagyontalan földmunkások sorsával. Ezek ép úgy szenvednek és kínlódnak és ugyancsak járják a nyomoruság kálváriás útját, mint a már említett rétegek. Az adózás súlyos volta, a vándrágitó hatása minden szükségleti cikknél rendkívül érezteti itt a hatását. Adózás tekintetében annyival is inkább súlyos a helyzet, mert a régi kataszteri megállapításra fektetett földadó-rendszer elsősorban és súlyosabban a kisbirtokot terheli. Az árverezések az adó miatt napirenden vannak már a falvakban is és gvakori jelenség, hogy hátralékos adóját a törpebirtokos kamatra felvett pénzből fizeti. Példaképpen említem még meg azt a körülményt, hogy a földbirtokot, amely a háborúban és közvetlenül a háború utáni időben minden terhet kihevert, körülbelül 1000 millió pengő terheli újra és ez az összeg elsősorban és súlyosabban a kisbirtokot terheli.

A földreform a magyar föld megosztásába csak lényegtelen változást hozott. Ma is közel 30%-át teszi ki az ország területének az 5000 holdon felüli nagybirtok, közel 50%-a az ezerholdon felüli nagybirtok és 224.000 kat. hold az Eszterházy tulajdonát képező legnagyobb földbirtok.

Ez az élete a magyar mezőgazdasági népességnek és csoda, e ilyen körülmények közt, ha a problémák, amelyek megoldásra várnak, napról-napra jelentkeznek. Az emberek élni akarnak és nem lehet az életosztón elé azzal a magyarázattal állni, hogy a magyar föld nem terem annyit, amennyi elég minden ember tisztességes emberi eltartásához. Az élet dusan terített asztalánál nemesak egy kiváltságos osztálynak van helye, hanem azoknak is, akik izzadnak és dolgoznak, hogy valamennyiünk részére előállítsák a szükséges javakat.

Közli: Szeder Ferenc

munka

ÉNEKELJ KÖLTŐ

Aranygyűrűvel homlokod körül mint a sasok
hajolj le némán a habzó havas hegyről
s tekints szét a síkon. Nem félsz már semmitől.
Egyedül maradtál
s a földre árnyékot már nem vetitesz.

Kiálthatsz. A nap égő fátylaiba csavarodva
kiálthatsz mint a lengő sötét sasok a nap
égő fátylai közt: magadnak kiáltasz.
Az ördög vesszeje körül
kereng lenn a föld és sötét pályájáról

nem lendíti ki már a dal sem, a dal sem. Sirsz
vagy üvöltesz gőzölgő orrlíkokkal. Merev kezeidet
hiába mártod le szajhatermő tájaiba

e dögök közé e ganéjevők közé e kecskebüzü gyilkosok népébe
e vedlett faruak vaskörműek nyálagyuak közé, e dühálló mocsokba
melytől viskét a föld és álmatlanul forgolódik.
Az égi fuvalom is
ha gőzeikbe ér, ellobban és lehull.

De te csak nézz és dalolj. S ha a dal kötelén
eljutsz a felső izzó fokra melyről az imádság is
megpörkölt talppal elszáll s a jeltelen térben

sóhajod megáll mint egy oszlop
ásításod sárga pusztá, csend van s elaludnál
akkor hörögj hörögj hörögj hörögj hörögj hörögj hörögj
a hang
talán megzendíti hűlő földedet.

Déry Tihor

ANGLIA MEGVÁLTOZOTT ARCULATA

I.

Nagy történelmi események rendszerint hatalmas zajjal játszódnak le: a régi eltűnése s az új jövedele explóziók formájában történik. A színváltás mindenki számára látható, az egész világ figyelmes lesz rá. Azonban a dolgok elején álló, előkészítő kísérleteket — többnyire csak egynéhány ismeretlen ember műve — senki sem figyeli, holott magukban hordhatják a jövő történet csiréit. Így valószínűleg az angol közvélemény sem figyelt föl 1900-ban, amikor néhány szakszervezeti vezér elhatározta, hogy egy bizottságot alakítanak, melynek feladata lesz a választások előkészítése olyan formában, hogy a munkásság programjával a munkások jelöltjei választassanak meg. Ebből a bizottságból, amelynek akkor csak két mandátumot és kb. 62.000 szavazatot

sikerült meghódítania, született meg az angol Munkáspárt (Labour Party), amely az 1929 májusi választásokból, mint a képviselőház legerősebb pártja kb. 290 mandátummal (615 közül) és több, mint 8.3 millió szavazattal került ki. Valójában csodálatraméltó, milyen hatalmas az az út, amelyet a Munkáspárt az utolsó évtizedben Lloyd George «kukacválasztása» óta lerótt, akkor még a képviselőház legkisebb pártja, alig 60 fővel és 2 millió választóval; ma hivatva van, hogy átvegye Anglia kormányát.

Kétségtelen és világos mindenki számára, aki a társadalmak történetével valaha is foglalkozott, hogy az angol munkásság különleges helyzete a szigetország különleges gazdasági helyzetéből adódik. A 19. századot a gőzerő századának szokták nevezni, a gőzerőnek pedig

nem csak szülőháza, de egész fejlődésének melegágya a szénben, vasban hihetetlenül gazdag Anglia, amely speciális földrajzi helyzete folytán az összes államok közül leginkább van érdekelve a közlekedési eszközök (gőzhajó, vasúti) fejlődésében. Így lett a nehézipar, a szént- és vasbányászat Anglia gazdaságának egyik főpillére. A másik lényeges tényezője az angol gazdaságnak a textilipar volt. A világháború befejezése után azonban, amikor a háborús iparágak visszatértek a normális, béketermeléshez, kiderült, hogy a győztes Anglia ezen a téren elvesztette a háborút. Eltolódtak a termelési és szállítási lehetőségek s Angliában egyre jobban megsokasodtak a munkanélküliek seregei.

Ebben a periódusban a konzervatív párt erősen megnyirbálta a munkásság politikai jogait. Az u. n. szakszervezeti törvényben megkísérli megingatni a Munkáspárt szervezeti alapját, a felsőházi reformtervében (melyet ugyan nem sikerült megvalósítani) biztosítani kívánja magát a demokrácia rovására is egy radikális Munkáspárti alsóház-többség esetére: szóval olyan hatalmi eszközökhöz nyúl, amelyek számunkra, kontinentális szocialisták számára nem újság, de amelyek az angol politikai tradíció felrugását jelentették. A nyílt, éles osztályharc, amelynek a gondolatát Angliában a Munkáspárt hivatalosan tagadta, rövid időn belül hihetetlen méreteket ölt és Anglia ebben a kérdésben is, mint már olyan sok téren, elveszti kivételes helyzetét: európaizálódik.

Ilyen körülmények között érthetővé válik előttünk az angol munkásság politikai radikálizálódása. 1922-ben a Labour Party már a parlament második pártja, 1924-ben pedig átveszi a kormányhatalmat. Néhány hónap mulatán ugyan megbukik az első Macdonald-kormány, de 1925-ben Anglia megismerkedik az általános sztrájkjal, amely ugyan balsikerrel végződik, de igen lényegesen hozzájárul az angol munkásosztály politikai tisztánlátásához. Ennek a fejlődésnek legújabb fordulópontja a májusi választási győzelem, a második Macdonald-kormány.

Fentartás nélkül megállapítható tehát a Munkáspárt hatalmas győzelme és az is, hogy Lloyd George pártja végleg eljátszotta történelmi szerepét. Az angol alkotmány, amely a «második» pártnak, a parlamenti ellenzéknek igen nagy és jelentős jogokat biztosít, nem ismer harmadik pártot és minden jel arra vall, hogy az angol két-pártos választási rendszernek lesz igaza: amennyiben a tradicionális két párt továbbra is megmarad, csak a rendszer társadalmi tartalma tolódik el: a nagybirtok és magytóke egymással versenyző pártjai helyén a tőke és a munka, a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak, a polgárság és a dolgozók osztály-pártjai állnak majd szemben egymással. Az osztálytagozódás lebirhatatlan parancsa

felülmulja a politikai tradíció minden erejét, a marxizmusnak eme tantételét bizonyítja az angol fejlődés is. De aki, mint a magyar eszében a külföldi polgári sajtó, ebből arra következtetne, hogy az osztályfrontok élesebb körülhatároltsága folytán kooperáció, együttműködés várható a polgárság két pártja, a konzervatívok és a liberálisok között, az csak azt bizonyítja be magáról, hogy egyáltalában nem ismeri az angol polgári közvélemény politikai mentalitását. Az ilyen együttműködés két egymás ellen harcoló párt között, angol felfogás szerint, megamisítása lenne az ország választások előtti politikai akaratának s így nagyon valószínűtlen a koalíció létrejötte.

Mit várhatnak a világ szocialistái az angol győzelemtől? Ez az a kérdés, ami bennünket a leginkább érdekel. Ami az angol munkáskormány belpolitikai programját illeti, ugy elsősorban tekintetbe kell vennünk, hogy Macdonald kormányának nincs többsége a parlamentben és a Munkáspárt maga sem egy tisztult teoretikai felfogással és osztálytudattal rendelkező szocialista párt. Habár az angol munkásmozgalomban igen sok szó esik a bányáipar és a közlekedés szocializálásáról (ők azt inkább nacionalizálásnak értik), nem valószínű, hogy ezen a téren a kormány kezdeményező lépéseket fog tenni. Inkább várható azonban, hogy a földkérdésben, — amelynek ugyan a tulnyomóan ipari munkásokból és kapitalistákból álló angol társadalomban nincs az a jelentősége, mint a szárazföldi Európában, radikálisabb elhatározással lép majd föl a Munkáspárt. Nem kételkedhetünk abban sem, hogy a szociálpolitika terén a munkanélküli, aggkori és rokkantbiztosítás kérdésében a már ma is mintaszerű angol rendszer kiépítése igen nagy szerepet fog játszani az eljövendő hónapok politikai életében. De a döntő kérdés a munkanélküliség kérdése. A háborúutáni munkanélküliség nem speciális angol probléma. Mindenütt Európában kénytelenek voltak az uralkodó osztályok ezzel a kérdéssel foglalkozni, de sehol sem sikerült, — talán az egy Franciaországot kivéve — a kérdés lényeges megoldása. Alig van azonban Európában ország, ahol a tömeges munkahiány olyan méreteket öltött volna, mint Angliában. A Munkáspárt választási agitációjában pedig nagy szerepet játszott az a ténymegállapítás, hogy az öt-esztendő konzervatív uralom alatt a munkanélküliek száma nem csökkent, hanem lényegesen növekedett. 14.000.000 angol ipari munkás közül az utolsó években majdnem másfél millió, 10%-a lett munka nélkül. De a munkanélküliség megoldása a kapitalista termelési rend keretei között lehetetlen feladat: mert az uralkodó gazdasági rendszernek, hogy fennmaradhasson, szüksége van a munkapiacra rendelkezésére álló munkás tartalékseregre.

munka

hogy a kiszolgáltatott éhesekkel féken tartassa a dolgozók igényeit és követeléseit. Milyen eszközökkel kísérheti meg Macdonald ennek a problémának a megoldását, az enyhítést? Kétségtelen *kapitalista* módszerekkel, a *kapitalizmus* segédezközeivel. Hiszen a szocializmus módszerével az egész társadalom és gazdaság átszervezése nélkül a munkanélküliség segíteni nem lehet. A Labour-kormány támogatni fogja az angol ipar újjászervezését, támogatni fogja az angol ipar újjászervezését, arra fog tehát törekedni, hogy az angol ipari melést fokozza és versenyképessé tegye a világ piacon. Mit jelent azonban mindez? Azt, hogy az angol Munkáspárt segédkezet nyújt az angol kapitalizmusnak, hogy áthidalja háboru utáni nehézségeit. *Az angol Munkáspárt segíteni fogja a kapitalizmus stabilizációját Angliában és önmaga számára csak olyan reformokat követel majd, amelyek összeegyeztethetők a fennálló társadalmi rendszerrel. Nem a társadalmi rendszer radikális megváltoztatása, hanem csak egyes szerveinek igen mérsékletes megreformálása — ez az új munkáskormány belpolitikai programja.*

Éppen ilyen tévedés volna elvárni az angol munkáspárttól, hogy a *birodalmi politikában* radikális irányváltotást követeljen. A birodalmi politika középpontjában ma Angliának Indiához és Egyiptomhoz való viszonya áll. Valószínű, hogy azt, amit egy türelmesebb konzervatív kormány már rég megadhatott volna Indiának (egyenjogúságot a brit birodalom alkotmányában), a Labour-kormány meghozza. Lehetséges, habár nem egészen biztos, hogy Egyiptom irányában is visszatér majd az angol politika tradicionális utjaihoz és kevésbé fogja igénybe venni a flottát és ágyuit a birodalmi kérdések megoldásához. De a brit világbirodalom likvidálását hiába várnók Macdonaldtól, sőt azok után a tanulságok és tapasztalatok után, amelyeket az ő első kormánya 1924-ben nyújtott, valószínűleg tetszik, hogy egy Labour-kormány kevesebb eréllyel és kevesebb elhatározottsággal védene az angol imperializmus világpolitikai érdekeit, mint Sir Austin Chamberlain, a konzervatív kormány még konzervatívabb külügyminisztere.

A legnagyobb változást az angol kormány eddigi magatartásával szemben a külpolitikában remélhetjük. Ezen a téren legalább is nagy vonalaiban kénytelen lesz likvidálni az új angol külügyminiszter, Arthur Henderson, a Szocialista Munkás Internacionále eddigi elnöke, Chamberlain ügyetlen és bornirt politikáját. Elsősorban az angol-amerikai feszültséget kell elintéznie, amellyel szorosan összefügg a tengeri fegyverkezés kérdésében való megegyezés; azután az angol-orosz feszültség enyhítése, a diplomáciai összeköttetés újra felvétele követ-

kezik és végül az utóbbi évek kontinentális politikájának revideálása. Valószínű, hogy az a flottaegyezmény, amelyik Chamberlain és Coolidge alatt nem tudott megszületni, MacDonald — Henderson és Hoover alatt létre fog jönni — *de ez még nem jelent leszerelést*, még csak annak a kezdetét sem, hanem a fegyverkezésnek, a kapitalista termelés eme külső költségtele, lének racionalizálását. Valószínű, hogy Anglia és Szovjetország között újra normális diplomáciai összeköttetés létesül — *de ez még nem jelenti azt, hogy az az érdekelletét, amely a vezető európai kapitalista állam, Anglia, és a nemzeti és szociális forradalmak vezető állama, Szovjetország között fennáll, eltűnne, vagy akár csak lényegesen enyhülne.* Valószínű, hogy az angol szocialista kormány nem fogja támogatni olyan mértékben Dél- és Kelet-Európa fascista államait, mint Chamberlain, de ez még nem jelenti azt, hogy ezek a fascista államok egyenesen ellentétbe kerüljenek Angliával, hogy az angol külpolitika lemondana arról, hogy ezeket a fascista államokat abban a hatalmi játszmaiban, amelyben Anglia tradicionális ellenfele mindig az épen leghatalmasabb kontinentális hatalom, tehát ezuttal Franciaország ellen, mint sakkfigurákat felhasználja. Végül valószínű, hogy MacDonald komolyabban veszi majd a Népszövetséget, mint elődje, akinek politikája kimerült a Népszövetség diszkreditálásában, de ez még nem jelenti azt, hogy ez a Genfben székelő intézmény, addig, amíg ott nem a népek, a dolgozók igazi megbízottjai ülnek, hanem a kapitalista imperializmus szolgái, a Népek Szövetségévé változhatna át.

Igy tehát, ha az angol munkáspárt választási győzelmének lehető következményeit vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, hogy a mi szempontunkból, egy feudális ország elnyomott szocialista munkássága szempontjából, alig jelenthet és alig is ígér lényeges változtatást a világ mai képén. És mégis helytelen lenne, ha figyelmen kívül hagynók azt a hatalmas fejlődési folyamatot, amelynek az angol eseményekkel kapcsolatban ma tanui vagyunk. Ennek a folyamatnak legnagyobb jelentősége, hogy az angol munkásság, amely 30 évvel ezelőtt még a polgári pártok uszálya volt, ma, a nem régen még szintén osztály- és öntudatlan Labour Party formájában mint válik harcra tömeggé, mint ismeri fel, habár lassan és súlyos meg rázkódtatások árán, saját érdekeit és pártját hogyan állítja bele a küzdő világproletáriátus nemzetközi frontjába. Az egész világ munkássága büszkeséggel, szeretettel és szimpátiával tekint ma London felé — az angol munkáspárttól azonban oly tetteket várni, amelyekre történeti fejlődése folytán nem képes, *ma még nem képes*, könnyen károsná válhatna az *összproletáriátus mozgalma.* **Vajda Imre**

A Piscator színház, amelynek óriási hatása, művészi és társadalmi jelentősége nálunk is közismert, nem egészen egyévi munka után, jórészt anvagi okokból, megbukott. Színháza történetét, munkájának és bukásának jelentőségét és okait mondja el alábbi cikkében Piscator, az alkotó művész tiszta tudásával s a felelős mozgalmi ember könyörtelen önkritikájával. A cikk művészi, társadalmi és politikai konklúzióival nagyrészt egyetért a „munka” is. A súlyos és komoly tárgyi értékek mellett felhívjuk olvasóink figyelmét a cikk írójának becsületes önkritikájára, mint ami a magyar mozgalomból, sajnos, csaknem teljesen hiányzik. A mi viszonyaink között sokszoros súlyt kap a cikk vezérgondolata is: ahhoz, hogy a szervezett munkásság felszabadító harcát eredményessé fokozhassa, nagy kötelességet kell teljesíteni az előharcosokkal, s azokkal az orgánumokkal szemben, melyek minden erejüket e harc szolgálatába állítva, nem számíthatnak semmi más oldalról támogatásra.

Mikor a mi színházunk megszületett, a művészet területén két front állott egymással szemben. Az egyiknek jelszava ez volt «A művészet az egyéni nagyság kifejezője», míg a másiké: «A művészetnek a társadalmi tagozódást kell kifejeznie». A színház már évek óta válságban volt, s a Piscator színház volt az, amely válságot némileg megállította.

Különös helyzetben voltunk. A burzsoázia ellenforradalmi harcának kellős közepén, a divathóbort támogatásával, a nagytőke pénzén, az állam engedélyével, megszületik egy színház, mely a társadalom alapvető felforgatását tűzi maga elé célul. A színház történetében első ízben áll a színpad nagy és sokágu apparátusa az elnyomott osztály gondolatának és harcának akaratának szolgálatába.

Volt-e ennek a színháznak olyan közönsége, mely szellemi beállítottságával egyetértett? Sajnos, nem. A proletariátus óriási seregéből csupán tizenhatezer ember támogatta e vállalkozást, s ezek is csak egy saisonon át. A kapitalizmus kellős közepén, az adott viszonyok között, ez a körülmény arra kényszerített bennünket, hogy színházunk páholyait megnyissuk az eszméinkkel szemben ellenséges vagy közömbös nagy- és középburzsoázia előtt. E közönség csupán a nevem köré szövődő szenzáció hajhászásában volt hajlandó a hatalmasan felemelt helyáratat megfizetni. Színházamat anyagilag ez tartotta fenn.

Ez a koncesszió persze óriási ballasztot jelentett számunkra, de be kell látni, hogy a dolgok akkori állása reánk kényszerítette. Ha tizenhatezer ember helyett ötször vagy hatszor annyi munkás sorakozott volna körénk, nem állottunk volna az előtt a szörnyű alternatíva előtt, hogy vagy elpusztulunk, vagy felvesszük a versenyt a polgári színházakkal a jól fizető polgári közönségért.

Lényegileg: a korábbi polgári színpad nem

volt elegendő az új színház forradalmi átalakulásának kifejezésére. A polgári színpad formailag is rombadőlt. És mindaz, amit az én előadásaim adtak, nem rendezői munka volt, hanem egy-egy lépés a polgári társadalom által alkotott színpadi forma megsemmisítésére. Romboló munka volt ez: s alatta elpusztult a drámáról alkotott, vagy elfogadott polgári fogalomkör is. És a daraboknak az átdolgozása, amiért annyi szemrehányás ért, nem az én szándiktikus hajlamaim kiélése volt az írókkal szemben, hanem abból a szükségszerűségből fakadt, hogy a színdarabok lélektani problémáit társadalmi, politikai vagy gazdasági szempontból kimélyítsük.

Egy tudatosan megépített, de eredményeket nem produkáló program birtokában, forrongó fejlődés közepén kezdtük el munkánkat. Tudtuk, hogy a színház eddig betöltött funkcióit éppen az ellenkezőjére kell változtatnunk: s még a feltételezhető legkedvezőbb esetben is, ha már meg lett volna az új dramaturgia, de nem voltak megfelelő új drámáink s mindenképp előtt hiányzott az új színpadi technika ahhoz, hogy a polgári színházi formákkal egy új forradalmi formát állíthassunk szembe.

És éppen ebből a két alapvető hiányból, az új dráma és az új architektúra hiányából születtek színházunk legjelentősebb eredményei: az új drámai elmélet és az új színpadi ábrázolás.

A színpadi ábrázolás, amely az általam rendezett négy darabban, a Hoppla wir leben, Schwejk, Rasputin és Konjunktur-ban négy különböző oldaláról mutatkozott meg, nem «egy fáradhatatlan technikai fantázia örökös szenzációhajhászásából» született, mint egy buzgó kritikusom mondta, hanem, bármily különösen hangzik is, Marx történelmi materializmusából. Marxista színpadi konstrukciók voltak ezek. A keresztmetszetszerű, kivilágított

munka

és emeletekre osztott színpad a «Hoppla»-ban éppen úgy, mint a Rasputin földgömbje, azt a célt szolgálták, hogy a jelenetek mindegyike szoros kapcsolatba kerüljön az egyetemes társadalom eseményeivel. — hogy mintegy történelmi háttérrel kapjon. A technikai felgazdagodás, az önálló színpadi mechanizmus bekapcsolása, ami áttörte a színpad konvencionális falait s a teret a Rasputinban szabad térére tágította, mindez a történelmi beállításnak csak velejárója, csak kövekezménye volt.

A «Schweik» és a «Konjunktur» színpadi felépítése nem kevésbé jelentőségteljes, mert bennük az erő ábrázolása vonult be a színpadra, akár a mozgó szőnyeg és forgó színpad, akár a dráma dinamikus szerkezete révén.

Drámai átdolgozásaink ugyanily szempontok szerint történtek. Minthogy egy újonnan feltörő osztály szelleme — szóval osztályszellem — inspirált bennünket, nem akartuk, hogy a dráma középpontjában egy ember magánügye, belső, lelki vagy erkölcsi krízise álljon. Hiszen az ember szerepe is megváltozott: létében mindinkább a társadalmi rész jut jelentőségre. Ha színpadra lép, osztálya és környezete lép fel vele együtt. Ha erkölcsi, lelki, vagy akár fizikai konfliktus előtt áll, e konfliktus feltélenül társadalmi jellegű. Az a kor, amelyben a közösség belső viszonyai, s a társadalmi átalakulások napirenden vannak, az emberi, társadalmi kapcsolataiban, csak politikai lénynek tekinthető, akinek minden cselekedete politika. A politika jelentőségének ez a feltengése természetesen olykor karrikaturaszerű ábrázoláshoz vezethet, erről azonban nem mi tehetünk, hanem csakis ez a kor, mely a társadalmi elmentétek hihetetlen kiélesedése folytán minden életmegtámasztásba több-kevesebb politikai kever.

Ugyanakkor, mikor osztálya típusát képviseli, a mai ember egyszersmind a történelmi fejlődés tényezőjévé lép elő. Ez a fejlődés, amely nem egy ember esetlegessége, hanem az öszeeségnek, egy egész korszaknak kényszerű útja, adja az új dramaturgia alapjait. Következésképpen az új drámában a mese helyét az emberi dokumentum foglalja el, s a színház döntő és legaktívabb tényezőjévé lesz.

Nagyjában ezek voltak szempontjaink. Mikor az alkalmasnak látszó drámákat átalakítottuk, bizony gyakran középszerű műveket is színpadra vittünk. Jól tudom, hogy nem alkotunk örökérvényű művészi értékeket. Amit megalkottunk, csupán út volt, út azoknak a cselekedeteknek irányában, melyeknek előfutárjai mi vagyunk.

Előkészítő munkát végeztünk az avant-

garde összes jövő költői javára. Azok mellett az eredmények mellett, amelyeket az új és forradalmi színházkultúra terén elértünk, bizonyára volt közvetlen politikai jelentősége is színházunknak. Maga a kritika sem maradhatott meg sokáig velünk szemben a közönyös esztétika alapján, hanem csakhamar kénytelen volt politikailag is állást foglalni — mellettünk vagy ellenünk. — És mi éppen ezt akartuk elérni.

Ha számbavesszük az elért színpadművészetit, sőt politikai eredményeket, akkor vállalkozásunk bukása nem tulságosan nagy jelentőségű. Távol áll tőlem, hogy a hibát kizárólag külső tényezőkre toljam, mint pl. a színház magas bére, közönség hiánya stb. Habozás nélkül megvallom: én és munkatársaim is számos hibát követtünk el.

Mindent összegezve azonban azt mondhatjuk, hogy belső hibái mellett elsősorban azért bukott meg színházunk, mert létezésének még nem voltak meg a történelmi és tárgyi feltételei. Talán tulságosan hangosan kezdtük: talán ez a nagy láрма lette lehetetlenné, hogy politikailag vagy művészileg megálljunk félúton. A burzsoázia, amely önkéntesen támogatta a színházat, szenzációéhségében nem tarthatott ki mellette a sajtó egyre erősödő nyomásával szemben. Másfelől az az osztály, amelyre a színháznak anyagilag támaszkodnia kellett volna, — a munkásosztályt értem — nem volt erre elég erős.

Mindezek a tényezők még ma is érvényben vannak és mégis, azt hiszem, hogy az új színpad újra munkához láthatok és felhasználhatom az eddig elért összes eredményeket. Az új drámai forma első kipróbálása, a harci színpad megteremtése, előkészítették a talajt munkánk nyugodtabb és rendszeresebb folytatásához.

Az új színpad már nem illúzió, hanem valóság. Örülök ennek, mert azt bizonyítja, hogy jó utat választottunk. Jövendő munkánk most már kikerül a szenzációhajászás levegőjéből. Nem akarok semmi szenzációt: komoly és szíves munkát akarok kezdeni. Nevelő színházat fogok csinálni, még akkor is, ha eredménye nem lesznek közérthetőek a ma és esetleg a holnap számára sem. Nevelő színházat fogok csinálni, mert csak ez egyesítheti a színházat eleven kapcsolatba a tömeggel.

Forradalmi színház éltető eleme, a forradalmi közönség nélkül: lehetetlenség.

Ford.: Justus Pál

A BERLINI MÁJUS 1

A német kormányválságot megelőző izgalom után, az üzemi tanácsok választásával kapcsolatban újra a nyugtalanság felhői gyűltek össze a német belpolitika felett. A Deuna Werkenél, a Höchster Farbenfabriknál, a Siemens Schuckertnél, az A. E. G.-nél, a Kölner Strassenbahn-nál és még jó néhány vállalatnál, melyek a foglalkoztatott munkások számánál fogva domináns szerepet töltenek be a német gazdasági életben, 234 kommunista, 148 a kommunistákkal szimpatizáló üzemi tanácstaggal szemben 137 szociáldemokrata és 46 a szociáldemokratákkal szimpatizáló tanácstagot választottak meg. S mindezt nem azért, mert a német munkásság máról holnapra balratolódott volna, hanem mert a páncélos cirkáló és még néhány más, a munkások által reakciónak tartott intézkedésen kívül, a német belügyminisztérium, illetve Zörgiebel, Berlin szocialista rendőrfőnöke, azt akarta, hogy a munkások a május elsejét, a II. Internationale felhívása ellenére is, legfeljebb a sörcsarnokokban ünnepezzék meg.

A jószok az eseményekből következtetve már május elseje előtt néhány héttel kétszáz halotról beszéltek. De hogy ez a jóslat nem vált be, az sokkal inkább a berlini józanságnak, mint azoknak köszönhető, akik minden alkalmat felhasználnak a zavarkeltésre.

Azonban, ha kétszáz halott nincs is, huszonkét halálos és több mint száz könnyebb, súlyosabb áldozata van a kommunista párt és szociáldemokrata párt szomorú versengésének. Ezret egy ellen, hogy ha Berlinben ma nem Zörgiebel, hanem polgári rendőrfőnök intézi az ügyeket, nem történik meg az, ami sajnos megtörtént. Ez a rendőrfőnök nem merne volna a munkásságot még a monarchista reakció alatt is élvezett jogaitól megfosztani. Mert mi is történik, ha a két párt a szokott felvonulásokat megtartja? A nagy tömegek, mint eddig is, a demonstráció után rendszerben szétoszlottak volna. De Berlint megszállotta a rendőrség és így tényleg csoda, hogy még jobban nem fajultak el a dolgok.

De végeredményében is mi történt.

Bizonyosat nem lehet tudni. Az egyetlen pozitívum az, hogy Weddingben és Neuköllnben, néhány, a május elsejei felvonulás betiltása ellen tiltakozó munkásra a rendőrség géppelgyverrel, spanyolvasókkal és páncélos autómobilokkal támadt és elzárta a városrészt. A Frankfurter Zeitung és Berliner Tageblatt (két polgári lap) 3-án még csodálkozva kérdezi, hogy ki ellen vonul fel a rendőrség. Május 4-én a lapok már türelmetlenebbek. Egy külföldi lap tudósítót, aki a blokádtól vont területre merészkedett, agyonlőttek. Az Ullstein-lapok

egyik szerkesztőjét, Weymart pedig súlyos láb-lövéssel viszik a kórházba. A külföldi újságíró haláláért Zörgiebel elhárítja magáról a felelősséget. «Makay, mondja a hivatalos jelentés, minden tilalom és jóakaratu figyelmeztetés ellenére is, a veszélyeztetett területre ment. Hogy a lövés honnét ered, azt nem lehet megállapítani.»

Ilyen a háboru...

Weymar szerencsétlenségét a Vossische Zeitung így írja le: Felemelte a kezét s úgy mutatta a barrikád mögött álló tisztviselőnek újságírói igazolványát. Közben hangosan kiáltotta: Presse, nem löni. Ebben a pillanatban a tudósítót láblövés éri. Ez a kegyetlen eset is rávilágít az eseményekre. És még valami. A sebesültekről kiadott jegyzékben ártatlan gyalogjárókat, sőt még a balkonokra kikukucskáló asszonyokat is találni, de a rendőrség emberei közül senkinek sem történt (szerencsére) semmi baja. Hol van hát a rendőrség veszteséglistája? És ezt nem cinizmusból kérdezzük, mert hiszen csak örülni lehet annak, ha akadnak, akik ép bőrrel menekültek ebből a véres játékból. Hanem kérdezzük az igazság érdekében. Mert vagy tipikus «hadijelentés» a rendőrség beszámolója, amellyel a maga erejét akarja dokumentálni, vagy pedig az egész felkelés híresztelése tudatos csalás, amely Zörgiebel militarista szellemét akarta igazolni.

A Gerichtstrasseban, amikor felhangzik a rendőrség kiáltása: «az utca szabad», eldördülnek a revolverek. Egy tizenkilencéves leány, aki a barátnőivel sétára indult, azonnal összeesik. Senki sem törődik vele. Később a kórházba kerül, ahol 6-án meghal.

A Prinzenallee egy 57 éves hadirokkant vonszolja magát, amikor hirtelen egy Schupotiszt áll elé revolverrel a kezében. Az ember még nem tudja, megálljon, vagy továbbmenjen. A benyomásait ebben a mondatban foglalja össze: *En úgy láttam, hogy ennek a tisztnek muszáj valakit leölni.*

Különösen brutális megnyilatkozásai a rendőrség rendesinálásának, azok amikor öregeket, rokkantakat, magukkal tehetetlen embereket bántalmaztak. És különös az, hogy minden esetben, amikor felhangzott a kiáltás: «az utca szabad», a kiáltást azonnal lövések követik. De nemcsak kint az utcán, hanem a kapualjában, az udvarokon, a balkonokon is összeesnek az emberek. De az orvosok nem mernek senkinek sem segíteni, mert ők már tudják, mi következik akkor, amikor felhangzik a rendőrség kiáltása: az utca szabad.

Egy kereskedő, aki üzleti ügyekben sietett végig a Hochstrassen, megfigyelte, hogy egy tiszt a 26.408. sz. rendőrségi autóval beegázolt

munka

az autóbuszállomásnál várakozó tömegbe. S amikor tumultus támadt, egy ácsot kiragadott a tömegből, megverte és az autóval elrohant vele. A csődület láttára ott teremnek a rendőrök. Az eredmény egy sereg ember letartóztatása. Később ugyanez a tisztt az 57.710. sz. autóról minden előzetes figyelmeztetés nélkül belelővet a tömegbe. Több sebesültön kívül két öreg embert, akik az ablakon kinéztek, halálos lövés ér.

Neuköllnben két fiatal munkás, testvérek, május elsején este egy vendéglőből hazafelé siettek. Az utca üres. Néhány pillanat múlva feltűnik a rendőrség páncélautója, a szokott kiáltás elhangzik, s utána azonnal lövések. Az egyik fiatal munkás szívét éri a golyó. Közel két óráig hevert a halott az aszfalton, míg végre elvitték.

Délfelől az Alexanderplatzon a tömeget, humanitásból, hidegvizes fecskendők oszlatták szét. A közönség kiáltozva, összevissza szalad a téren. Egy rendőrségi autó a Prenzlauerstrasse-ből jövet belerohan a tömegbe. Egy embert a falhoz nyom, aki agyrázkódást kap s azonnal összeesik. Senki nem törődik vele. Vége valaki fel akarja emelni. A Schupo emberei azonban közbelépnek s mint egy zsákot feldobják a haldokló embert az autóra és elrobognak vele.

Egy volt rendőrtiszt, aki tizenkét évi szolgálat alatt sok viharos napot élt át s akitől nem lehet letagadni a szakértelemet, megfigyeli késő este a rendőrség harci mozgulatait a Hermannplatzon, aminek rengeteg fiatal munkás áldozata van, azt mondja nekünk: «Uram, higgye meg nekem, a rendőrség nem hibás. A rendőrségnek ez az eljárása felsőbb parancsnak az eredménye».

Igen, ma már bizonyos az, hogy a rendőrséget nem lehet okolni. Mert hiszen *felülről, mesterségesen vadították őket*. Első személyben a felelős Zörgiebel, aki a polgárháborút előidézte.

Több mint husz embernek kellett meghalni és több mint száz embernek megsebesülni. Miért?

Már május elsején a délelőtti órákban működésbe léptek a gumibotok.

Jacoby professzor, Einstein tanár volt titkára pld. így ír a történelekről:

« $\frac{1}{4}$ 11 és $\frac{1}{2}$ 12 között, hónom alatt egy csomó könyvvel a Staatsbibliothekből az Alexanderplatzon mentem keresztül, a Neue Königsstrasse-beli lakásomra. Amikor a Titz-féle áruház előtt nagyobb embercsoportot láttam, átsiettem a másik oldalra, nehogy a tumultusba keveredjek. Alig értem azonban át a gyalogjáróra, három rendőrből ütköztem, akik azonnal nekem estek a gumibotjaikkal. Az egyik a koponyámat, a másik tuberkulotikus vézna hátamat ütötte. Pedig én semmiféle tün-

etésben nem vettem részt, amint hogy sokan azok közül, akik így ismerkedtek meg a berlini rendőrség gumibotjainak az erejével.»

Meg kell ehhez a levélhez jegyezni azt, hogy Jacoby professzor egy szerencsétlenségből kifolyólag csak betra támaszkodva tud járni s így tudóbajáról nem is beszélve, már ennél az oknál fogva sincs arra predesztinálva, hogy tüntetésekben vegyen részt. De ha az ő személye politikailag exponált, nehogy elfogultsággal vádolhassanak bennünket, itt adjuk egy a Schönhauser Tor körül hivatását teljesítő orvos vallomását:

«Hakéscher Markt. A rendőrség úgy $\frac{1}{2}$ 12 felé megkezdte munkáját. A postaépület előtt tíz rendőr a falhoz támaszkodva lövi a tömeget. Az eredmény: 3 hátsó lövés, egy térd, egy has, egy lapockalövés, ez utóbbinál a golyó az ádamesutka alatt, a nyakon megakadt. Bülowplatz: A rendőrség kergeti az embereket, akik mintegy 15—18 méterre szaladnak be a Koblenzstrasseba. A rendőrök utánuk, közben előveszik a revolvereket és vagy 100 méterre belövik az utcát. Amellett állandóan 10—15 méterre voltak az előttük szaladó emberektől. Hozzám vagy negyvenen jöttek, akiknek sebei különös brutalitással tanuskodtak. Egy tizenöt éves leány pld. a szüleiivel megy az utcán. Amikor az apa meglátja, mi van, azt mondja: Gyerünk le a járdáról, az uttesten nem történhet semmi bajunk. A következő pillanatban a leányt felső lapockalövés éri, amit egy mellette elszáguldó motorbiciklis rendőrtiszt ad le rá. De majdnem minden lövés hátulról talált. Amellett a rendőrség több, a hivatását, gyakorolni akaró orvost is megfenyeget.»

És így tovább, a többi vallomás:

Z. magántisztviselő, aki semmiféle politikai párthoz nem tartozik, Neuköllnből szüleitől, hazafelé siet. Utközben a Schupo emberei, minden ok nélkül úgy elverik, hogy előtti az arcát a vér. Tiltakozására beviszik az Alexanderplatzra, amikor kínzó fájdalmat esillapítására vizet kér, a rendőrtiszt összerugja, aztán belenyomják a fejét egy tál hideg vízbe s reggel elengedik.

Senki sem kívánta és senki nem is kívánhatja, hogy a német szociáldemokrata párt egy év alatt, amióta kormányra került, valósítsa meg a szocializmust. Az azonban mégis kétséges, hogy egy év előtt a szavazók a bal felé való kíméletlen harca adtak volna megbízást a pártnak. Miért nem lát a párt vesélyt jobbfelől is, csak nem azért, mert, mint azt az eseményekből ki lehet venni, a német párt, mint kormánypárt, az önmagukat kiélt polgári középpártok szerepét akarja és fogja betölteni. Ha ez így van, senki se csodálkozzon tehát, ha egy szép napon Németországban isuralomra jut a fascizmus. Nem lesz erő, amely ellentálljon neki.

Carl v. Ossietzky

Az a vezető szerep, amelyet Európa a háború előtti világtörténelemben betöltött, a háború után az Atlanti-óceán tulsó partjára tolódott át. Az erőviszonyok nagy átcsoportosulásából az Amerikai Egyesült Államok gazdaságilag és ezért politikailag is vezető nagyhatalom gyanánt bontakoztak ki. Trockij mondja egy régebbi beszédében: «A leninizmus és az amerikai imperializmus az egyedüli két princípium, amely ma Európában egymással harcban áll és e harc kimenetelétől függ az emberiség sorsa.» Amerika és Oroszország: ez a két polárisan elmentes tényező adja meg a mai világtörténelem irányát. Amerika, illetőleg az U. S. A. abszolút nagyhatalom: az európai kapitalizmus ura és példaképe: az európai kapitalista termelés útját példaadással mutatja.

Amerika a gazdagság, az anyagi jólét, a szüntelenül és vadul fokozott termelés országa. Hite: a rekordteljesítmény, a roppant számok, fölnagyított dimenziók és mennyiségek, rohanó tempó, racionális erőkihasználás és mindenképp a «prosperity», az egyéni boldogulás és gazdagodás. Tisztán és tipikusan jelennek meg benne a modern kapitalizmus jellemző tulajdonságai.

Az U. S. A. lakossága — 112 millió — a föld lakóinak kb. 6%-át teszi ki: ez a kisebbség tartja a kezében a földi javak túlnyomó részét. A világ összes autójának több mint 80%-a az amerikaiaké; az összes telefonok 60%-a az U. S. A.-ban van; az egész világ aranykészletének kb. a fele az övé. A világ legnagyobb termelője és legnagyobb fogyasztója.

Honnan ez a roppant gazdagság?

Óriási területen hatalmas **természeti kincsei** vannak. A világ petróleumának háromnegyed része, szénének kb. a fele, buzájának a negyedrész, vasának, gyapotjának, fájának kb. a fele az Egyesült Államokban van. Emellett az egész terület — majdnem akkora, mint Európa — gazdaságilag egységes, homogén, vámsorompói és egyéb belső gazdaságforgalmi akadályai nincsenek.

De ez még nem magyarázza meg az U. S. A. gazdasági föllendülését. A másik, fontosabb momentumot az amerikai gazdasági módszerekben és munkatechnikában látjuk.

A munka **racionalizálása** itt fejlődött ki a legteljesebben. Amerikában eredetileg krónikus munkahiány volt, kénytelen volt ökonomikus technikai módszereket kitalálni, az ember és a gép termelőenergiáit a végletekig kiaknázni. Jelszó: a legrövidebb idő alatt a legökonomikusabb beosztással a legnagyobb eredményt elérni, a legnagyobb kvantumot termelni. Erre a célra Amerika felhasználja a modern technika és a

kapcsolt tudományok (pl. pszichotechnika) minden eszközét.

Eredménye a **produktivitás** óriási fokozása. Ezzel a munkaorganizációval az amerikai bányász pl. két és félszer annyi szenet termel ki, mint a német ugyanannyi idő alatt, az amerikai mezőgazdaság produktivitása fejenkénti teljesítményben 160%-kal áll a német fölött.

Ezt a szigorú termelőorganizálást konzekvensen végigvitték a legkülönbözőbb üzemekben. A világ legnagyobb vágóhidjain, Chikágóban pl. egyetlen nagyüzem (*Swift & Co.*) futószalagon naponta 57.000 állatot vág és dolgoz fel. Ez az üzem mindenesetre Amerika egyik leghatalmasabb trösztje, a legkülönbözőbb termelési mellékágakat egyesíti, kb. 50.000 emberrel dolgozik és vagy 400 fiókja van az országban. A *Ford-üzem* munkamódszerei ismeretesek. A hely- és időkihasználás, a pontos energia-beosztás, a *futószalag* (conveyor)-rendszer segítségével a Ford-tröszt napi teljesítőképessége főüzemében, a Highland-Parkban 8000 autó. Ford írja a könyvében, hogy hogyan lesz 36 óra alatt a nyers ércből szaladó autó, sőt a már eladott autóból megint pénz. Ugyanez az organizatorikus elv uralkodik számos más üzemben is. A legnagyobb «mail order house» (szétküldő áruház), a Sears, Roebuck & Co., Chikágóban, a rendeléseit szintén futószalag segítségével honyolítja le.

A szállításban is a legökonomikusabb módszereket alkalmazzák. Rockefellerék pl. a petróleumot már rég nem vasuton és hordókban vagy tankokban szállítják, hanem az egész országot egy óriási *földalatti csőrendszerrel* (pipe lines) hálózták be, amelyben a petróleum a fogyasztóhoz folyik.

A racionalizált termelés iránya: az emberi munkaerő fokozatos kikapcsolása a gépek javára. A munkás egy helyben állva, mechanikusan végzi ugyanazokat a végletekig tagolt, monoton részletmozdulatokat, amelyeket az organizáció kijelöl számára: a többit elvégzi a futószalag és a gépek. A géptertermelés haladását mutatják a következő index-adatok: (1899 = 100)

géperő	336
foglalkoztatott munkások	190

Egy másik statisztika szerint (*Jahrbuch für Wirtschaft, Politik und Arbeiterbewegung, Berlin*) 1914-től 1923-ig az ipari termelés 60%-kal, ugyanekkor a leélerőszám 50%-kal, az alkalmazott ipari munkások száma pedig csak 25%-kal emelkedett. Ebből is látható, hogy mily mértékben szorítja ki a gép az emberi munkát Amerikában.

Az a tendencia, amely az amerikai termelést az üzem keretein belül technikai eljárásában jellemzi, megvan a termelés szélesebb gazda-

sági egységében is. Az ökonomikus termelés érdekében a nagyvállalatok egyesülnek, megfelelő munkamegosztással. A nagytőke útja, a *tőkekoncentráció*, Amerikában is megvan, sőt a legnagyobb mértékben, de a koncentráció tipikus és uralkodó formája ott más, mint Európában. Európában a vezető nagyvállalatok túlnyomórészt kartellbe tömörülnek, az árakat felfelé szabályozzák, felszívják a kisebb vállalatokat és uralkodnak a piacon. Amerikában a kartell, mint a szabad verseny elvével ellentétes alakulatot, a törvény is tiltja¹ de a nagytőkének sikerült a koncentrált termelés olyan formáját biztosítani, amely legalább is olyan monopolisztikus, versenyt kizáró termelési forma, mint a kartell. Ott a nagyvállalatok hatalmas «vertikális» *trösztöket* alakítanak, amelyek lehetlenné teszik és felszívják a kisebb gyárakat. A nagytőke mind nagyobb és hatalmasabb egységekbe tömörül a marxi koncepció értelmében. A Swift & Co. chicágói nagyvágó-cégnek pl. egy csomó különböző gyára van a melléktermékek felhasználására (kefegyár, bőrgyár, szaruárgyár, tejgazdaság stb.). A Ford-üzem (amely ma kb. 180.000 munkást foglalkoztat) a legkülönbözőbb gyárakat egyesíti: üveg, fa, cement, papír, bőr, gummi és egyéb anyagok termelésével foglalkozik, amelyek az autógyártással valamilyen összefüggésben állnak. Az üzemek fuziója az anyag szerint történik, oly módon, hogy egy kézben legyen a nyersanyag, a különböző mellékanyagok, fűtőanyag, feldolgozás, továbbá fel lehessen használni az összes melléktermékeket, sőt lehetőleg a szállítást és az eladást is koncentrálni és a termeléssel egyesíteni lehessen. További jellemző tulajdonsága az amerikai koncentrációnak az, hogy az egyes üzemek nagyságát csak egy bizonyos fokig növeli, ameddig épen rentábilis. Azután különböző helyeken — ahol épen a legcélszerűbb és legökonómikusabb — fiókvállalatokat létesít. Fordnak számos gyárvállalata és montázsüzeme van Amerikában és a világ más tájain, amelyeket az áru sorra végigjár, amíg elkészül. A fuziók állandóan nőnek, a *trösztök* hatalma nő.

Ilyen nagyarányú termelés csak akkor rentábilis, ha lehetőleg egyforma tárgyakat gyárt, kevés típust, de u. n. szériában, nagy mennyiségben. Az egész amerikai ipar erre van berendezve. Finomabb cikkeket, amelyekben nagy változatosságot kell kifejteni, Amerikában alig gyártanak, Amerika főereje az uniformizált általános használati cikkekben (Stapelartikel) van. Ezt a kereskedelmi minisztérium is erősen propagálja és támogatja. Ez az, amit *normalizálásnak* neveznek. Korlátozzák a termelt árufajták számát, «standardizálják» az ipart. A pneumatikokból pl. azelőtt 287 fajtát készítettek, ma 32-től. Az üvegfalások formaszámát 210-ről 20-ra, az ágytípusokat 78-ról 4-re normalizálták.

A fogyasztás is erre van beállítva: érdekes, hogy az ipari termelés hogyan befolyásolja az emberek életét és igényeit, hogy a fogyasztóközönség igényei és a termelés milyen kölcsönhatásban vannak egymással. A ruházatkódás, az anyagi, sőt szellemi igények Amerikában sokkal egységesebbek, uniformizáltabbak, mint Európában. Ez az autótól a rágógummiig minden használati tárgyra vonatkozik.

Az amerikai nagyipari termelésnek szüksége van arra, hogy az átlagos életstandard emelkedjék, az igények fokozódjanak. Csak így fejlődhet ki az *automobilipar* Amerika leghatalmasabb nemzeti iparágává. Az egész világon kb. 21 mill. személyautó fut, ebből 17 mill. az Egyesült Államokban.² Egyedül a Ford-üzemek évi teljesítőképessége kb. 2—2½ mill. kocsi, Ford pedig az utóbbi években majdnem 100%-ig kihasználja az üzemkapacitását. Azonkívül még egy sor kisebb-nagyobb gyár (pl. Ford legnagyobb konkurrensa, a General Motors Co.) ontja állandóan az autót. Ujabban a Chrysler és a Dodge-üzemek léptek fuzióra. Az új vállalat évi 600.000 kocsi teljesítőképességgel a legjelentékenyebb autógyárak közé lép. Az utóbbi három évben az egész U. S. A. autógyártás évente kb. 4 millió új autót gyárt. Ez persze csak úgy lehetséges, ha többé-kevésbé arányos keresletre számíthat. A fogyasztás tényleg nagy: 1928-ban pl. az U. S. A.-ban kb. 10 mill. dollárt (= 57 millió pengő) adtak ki autóra és autóhasználati dolgokra.

A virágzó autógyártás természetesen maga után von egy csomó más iparágát is. Messzemenően foglalkoztatja és fellendíti a vas- és acélpárt, felhasználja a gummi 85%-át és az alumínium jelentékeny részét, utépítést tesz szükségessé, amelynek megint további hatásai vannak a termelésre.

Az össztermelés tehát állandóan fokozódik. A Federal Reserve Board legújabb indexe szerint a havi átlag 1927-ben 106 volt, 1928 decemberéig 113-ra, 1929 januárjában pedig 117-re emelkedett (1923—25 = 100).

Az amerikai kapitalizmus óriási termeléséhez azonban fogyasztóra van szüksége. A kapitalizmus *árut* termel vásárlóképes vevők számára, felvevő piacok kellenek neki. Hol és hogyan lehet ezt az európai mértékkel jóval meghaladó árumennyiséget *elhelyezni* — ez az amerikai kapitalizmus legsúlyosabb problémája.

Az első feladat a belföldi piac kiaknázása. Az U. S. A. egyelőre nem szorul abban a mértékben és értelemben árukivitelre, mint az európai országok, a termelés nagyrészt otthon tudja értékesíteni. Ezen a téren Amerika éppoly tökéletes módszerekkel dolgozik, mint a termelés technikai megszervezésében.

A *kereskedelemben* is — bizonyos értelemben — a racionalizálás a vezérelv. Az uralkodó

A SZOCIALISTA REGÉNYÍRÁS REMEKEI

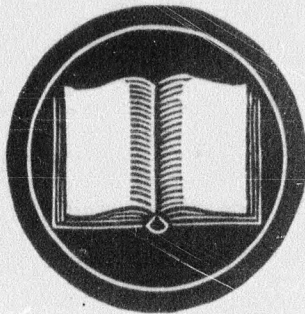

Barbusse H.: Erő.
France A.: A pingvinek szigete.
Gergely S.: Achrem fickó csodálatos élete.
Hamsun K.: Az utolsó fejezet, 2 kötet.
Kassák L.: Egy ember élete, 3 kötet.
London J.: Eden Martin, 2 kötet.
Marguerite V.: Az élettárs.
Pontopiddan H.: Szerencsés Péter, 2 köt.
Révész B.: Proletárok.
Wells H. G.: William Clissold világa, 2 köt.

A 10 mű bolti ára díszes
vászonkötésben **115 P.**
Havi részlet . . . **8 P.**

Megrendelhetők

Dr. Molnár Árpád irod. képviselője
úján
Budapest, V., Csáky-utca 18/b. szám.
Telefon: L. 999-31.

KNER
ERZSÉBET
KÖNYVKÖTÉSZE
V., ALKOTMÁNY-U. 20
TELEFON 248-11

KORUNK

Világnézeti és irodalmi havi szemle. Szerkesztik: Dienes László és Gaál Gábor. Egyes szám ára: 2.40 pengő. Budapesti kiadóhivatal, II., Bimbó-utca 15, II. 4.

Die Literarische Welt

Német irodalmi hetilap.
Szerkesztő: Willy Haas.
Berlin, W. 35, Potsdamer-
strasse 123 B.

BAUHAUS

A dessau „Bauhaus“ folyóirata
Szerkeszti: KÁLLAI E. Dessau

Die Weltbühne

Szerkeszti: S. Jacobsohn
Berlin-Charlottenburg
Königsweh 33

SIMPLON

Nagykávéház VIII., József-körút 8
Tel.: J. 320-34, 320-36
Írók, művészek találkozóhelye. Nyitva egész éjjel

A KIVÁLASZTOTTAK

A PANTHEON MODERN REGÉNSOROZATA 15 KÖTETBEN

Az osztatlan sikerű első sorozat befejeződött. Junius elsején indul meg a

m á s o d i k s o r o z a t,

amely az 1929. év irodalmi szenzációit tartalmazza.

Előjegyzési felhívás rendkívüli kedvezményekkel

Aki az alábbi szelvényt beküldi, a következő **kedvezményekben részesül:**

1. Az egyes köteteket füzve a három pengős bolti ár helyett P 1.90 kedvezményes áron kapja. Angol egésvaszonkötésben négy pengő helyett P 2.90 árban. (Pedig az első sorozat megjelenése óta a nyomdai munkabérek 80%-kal emelkedtek és a papír vámját az eddiginek tízszeresére emelték).
2. Tizennégy kötet átvétele után a tizenötödik kötetet teljesen ingyen, ajándékként kapja.
3. Az előjegyzés nem jelent nagyobb kiadást egyszerre, mert havonta csak két kötet árát kell kifizetni. Aki a két kötet árát minden hónapban előre beküldi, a könyveket portómentesen kapja.

A KIVÁLASZTOTTAK MÁSODIK SOROZATÁBAN

a következő regények jelennek meg:

1929 junius 1.

1. **Maurois:** Két asszony között
2. **Mary Borden:** Flamingo

Julius 1.

3. **Felix Salten:** Bambi
4. **Ilja Ehrenburg:** Moszkvai sikátor

Augusztus 1.

5. **Arnold Zweig:** Grisa őrmester (I. kötet)
6. **Arnold Zweig:** Grisa őrmester (II. kötet)

Szeptember 1.

7. **Suzanne Normand:** Nők a gályán
8. **H. G. Wells:** Az igazi király
9. **Pontoppidan:** Thora van Deken (3 kis regény)

10. **Kessel:** A repülőtiszt

November 1.

11. **Sinclair Lewis:** Sam Dodsworth Európában (I. köt.)
12. **Sinclair Lewis:** Sam Dodsworth Európában (II. köt.)

December 1.

13. **Pirandello:** Mattia Pascal kettős élete
14. **Barry Pain:** Férfikor
15. **Ajándékkötet.** (Kiváló értékű, elsőrangú kiállítású eredeti magyar regény, melynek bolti ára kb. 5 pengő. Az ajándékkötetet mindenki saját tetszése szerint vászthatja ki öt felajánlott könyv közül).

MEGRENDELŐLAP*

M

Ezennel megrendelem A KIVÁLASZTOTTAK új sorozatát 15 kötetben. Havonta két kötet szállítandó. Az utolsó kötetet ingyen kapom. — Füzve kötetenként P 1.90, kötve kötetenként P 2.90 árban. A köteteket minden elsején személyesen veszem át Önöknél. A két kötet árát minden hó elején előre beküldöm (csekklapot kérek). A két kötetet tessék minden hó elején utánvétellel küldeni.

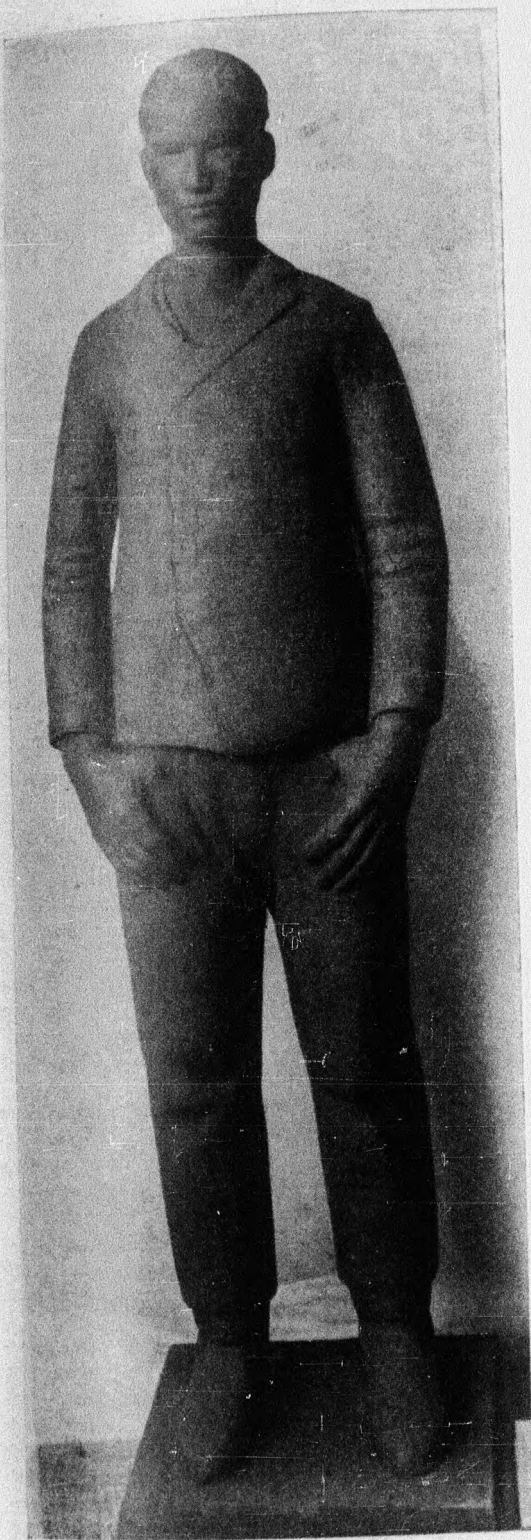
* A nem kívánt módoszat törölendő.

Név és foglalkozás: .....

Pontos cím: .....

* Lévélzölapra ragasztva beküldendő: **PANTHEON IRODALMI INTÉZET RT.**
Budapest, V., Vilmos császár-út 28.

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA R.-T. BUDAPEST

Mészáros László szobra: Fiatalkorú munkás

formák: az áruház és a tömegforgalmazás-rendszer, amely utóbbi alatt az értendő, hogy nagyobb vállalatoknak minél több detail-fiókjuk van s így módon a kiskereskedelem koncentrálnak. (Ez a rendszer pl. Németországban is virágzik.) Az áruházai szintén rekordmértékűek. A newyorki Woolworth-áruházban pl. 50.000 alkalmazott dolgozik, a chicágói Marshall-áruházban még sokkal több. Ezek az áruházak természetesen a modern technika minden vívmányával fel vannak szerelve. A reklám minden vonalon hatalmas apparátussal dolgozik; az eladási technikának külön amerikai módszerei vannak.

Hogy a termelés fokozódásával a kapitalista társadalomban az áruehelyezés milyen jelentőségre emelkedik, mutatja az is, hogy pl. Newyorkban minden harmadik kereső ember kereskedő, ügynök, vagy bankember.³ A kereskedelemben foglalkoztatott egyének száma az utóbbi évtizedben kb. nyolcszor olyan tempóban emelkedett, mint az ipari termelésben foglalkoztatottaké. Egy másik számítás szerint (E. Varga) az áruehelyezés költségei (szállítás, főleg azonban a kereskedői haszon, reklám és hasonló költségek) az eredeti termelési költségek átlagban a másfélszeresét teszik ki, tehát az áru ára kb. 150%-kal emelkedik, amíg a gyártól a fogyasztóig eljut.

Az amerikai vevőfogás legelterjedtebb eszköze a részletfizetés, a „fogyasztó finanszírozása». Ennek támogatására külön pénzügyintézetek is alakultak, amelyek ezeket a tartozásokat az eladónak leszámitolják és a kockázatot vállalják. Az autók 70%-át, a gramofonok 80%-át, a zongorák, varrógépek, rádiók nagy részét részletfizetésre adják el.

A nagy belföldi fogyasztást az U. S. A.-ban jórészt az aránylag magas munkabérek teszik lehetővé. Az amerikai munkás életstandardja fényleg a legmagasabb. Newyork államban 1913 óta a bérek 120%-kal emelkedtek, szemben a 70%-os áremelkedéssel. A munkaidő ugyanekkor kb. 6%-kal csökkent. A reálbérek kb. kétszer olyan magasak, mint Németországban. Továbbá meglehetősen elterjedt szokás, hogy egy gyár munkásai részvényekkel vannak érdekelve a vállalatnál. Az United Steel Trust személyzete a részvények 16%-át tartja birtokában, a Goodyear és a Firestone Tire and Rubber Co. gyáraknál ez az arány állítólag még sokkal nagyobb. Az, hogy a munkásoknak részvényei vannak, természetesen még nem jelenti azt, hogy befolyásuk lenne az üzemvezetésre, de ez is eszköz a kapitalisták részéről, hogy a munkásokat a szekerük elé fogják. Komoly munkásmozgalom, osztálytudatos és harcoss munkásszervezet Amerikában nincs. Politikai szervezetük jelentéktelen, a legnagyobb szakszervezetük pedig, az American Federation of Labour a legteljesebb megalkuvás politikáját folytatja. Jellemző, hogy ez

munka

a szervezet küzd leginkább az ellen, hogy Amerika Szovjetországot de jure elismerje és hogy ez védi legerősebben a bevándorlási tilalmat és a «Monroe-elvet».⁴

Téves és egyoldalú képet kapnánk az Egyesült Államokról, ha azt hinnők, hogy a munkabérvizonyok minden vonalon olyan kedvezőek, mint ahogy fent említettem. Különböző vidékeken és különböző szakmákban nagy differenciák vannak. Fordnál és még néhány üzemből a bérek elég magasak, de pl. a déli ültvényeken dolgozó munkás a negyedét keresi annak, mint newyorki kollégája. Az alatt az idő alatt, míg pl. a szabómunkások bére 100-ról 296-ra emelkedett, az ólomhányászok csak 170-et értek el. Azután a nők bére alacsonyabb, mint a férfiaké, de a női bérek közt is nagy különbségek vannak (1924-ben pl. New-Yerseyben heti 14.95 dollár az átlag, délen viszont — South Carolinában — 9.50 dollár, Alabamában. 8.80). A vasiparban, a nyugatvirginiai bányákban és a déli ültvényeken tulnyomórészt néger munkásokat foglalkoztatnak igen rossz bérek mellett. A bevándorolt, szerveztelen munkást is jobban kizsákmányolják, mint a 100 százalékos amerikaiit.

Általában nem szabad elfelejtenünk, hogy Amerika kialakulóban van és fent vázolt tipikus gazdasági formáin kívül igen primitív jelenségek és túlhaladott termelési formák is megvannak benne.

Bizonyos azonban, hogy az amerikai munkásság *átlagos* életmódja sokkal magasabb, mint az európaié. Ez a jómód azonban nem jelenti azt, mintha Amerika a vagyonskülönbségek kiegyenlítődése felé haladna, mintha a munkásjómód a kapitalista profit rovására menne. Köztudomású, hogy Amerikában vannak felhalmozva a legóriásibb vagyonok (Ford, Morgan, Rockefeller stb.). A *profit nagyságára* példa az amerikai pénzügyminiszter, Mellon tulajdonát képező Aluminium Comp. of America. Ez a hatalmas vállalat monopolisztikusan uralkodik az amerikai alumíniumtermelésen. Az alumínium — különösen az automobil- és repülőgépipar fellendülésével kapcsolatban — egyike a legfontosabb ipari nyersanyagoknak, melynek nagyrészt Amerika tartja a kezében. Mellon alumíniumtrösztjének 74 alvállalata van a világ minden részében. A részvényesek 1925-ig kb. 3 millió dollárt fizettek be, ezzel szemben a tröszt 1926-ban 41.6 millió dollár tiszta hasznot mutatott ki, ami a befizetett tőkének tizennégyszerese.

Vagyonmegosztási statisztika az utóbbi időben sajnos nem készült; egy 1915-ös összeállítás szerint a nemzeti vagyon 60%-a a lakosság 2%-ának birtokában volt, 35% jutott a 33%-ot kitevő «középosztálynak», míg a munkásságra a maradék 5% esett. Ez a statisztika (Jahrbuch für Wirtschaft, Politik und Arbeiterbewe-

gung 1925/26) mindenestre meglepő, még akkor is, ha tekintetbe vesszük, hogy 14 évvel ezelőtt vették fel.

Annak ellenére, hogy az amerikai ipar erősen foglalkoztatva van, hogy a konjunktúrája általában jó, az utóbbi időben állandó **munkanélküliség** lépett fel. Ez a munkanélküliség szükségszerű velejárója a termelés racionalizálásának, ami Amerikában nagy mértékben megvan. A tendencia az, hogy az emberi munkaerőt gép helyettesítse. Az iparban foglalkoztatott munkások száma tehát csökken, 1926-ban pl. 95 volt az indexszám (1919=100), 1929 februárban már csak 93. Megbízható amerikai statisztika a munkanélküliség nagyságáról nincs: különböző becslések és számítások alapján a munkanélküliek számát nagyjából 4 millióra tehetjük. (1928-ban.) Munkanélküli segély Amerikában nem létezik. Ellenben pl. a textiliparban a béreket kb. 10%-kal leszállították.

Az amerikai közgazdaság egyik centrális problémája és gondja a **mezőgazdaság** krízise. Ez a krízis — kisebb-nagyobb megszakításokkal — a háború óta tart. A mezőgazdasági termelés nem elég rentábilis, a kis és középfarmerek egy-másután mennek tönkre. A jelzőfogterhek nagyok, a farmok tulnyomó része el van adósodva. Nagyon megnehezítik a farmerek helyzetét az ipari és mezőgazdasági árak közt fennálló különbségek, az «olló». Az ipari termékek árnívója kb. 25%-kal áll, a mezőgazdasági árnívó fölött. Az állandó túltermelés tovább nyomja az árakat. A fölöslegek exportálása világpiaci nehézségekbe ütközik. Mindezzel kapcsolatban a föld ára is esik. Az eladósodott farmerek közt igen elkeseredett a hangulat, radikálisabb antikapitalisták, mint a városi munkások. Tömegesen hagyják ott a vidéket és a városba vándorolnak, növelve a munkakeresők számát. Az 1926—27-es években pl. netto 1,600,000 farmer vonult a városba.

A kis- és középbirtokon kívül meglehetősen elterjedtek a termelészövetkezetek, amelyek maguk foglalkoznak az eladással is, hogy a közvetítő kereskedelmet kikapcsolják. Nagy gyümölcs, dohány, gyapot stb. termelészövetkezetek létesültek — k. b. 10,000 ilyen nagyüzem működik 2½ millió taggal. Ezeknek nagyrésze az **indusztriális** technika és modern üzemvezetés módszereivel van berendezve.

A termelés racionalizálása és a termelési lehetőségek belterjes kihasználása azonban nem halad megfelelő mértékben. A farmoknak csak igen kis része használ traktort. Ha a föld hozadékát belterjes, nacionális kihasználással még jobban növelnék, annál nagyobb lenne a túltermelés, annál több munkaerő szabadulna fel. — A legutóbbi választások nem nyugtatták meg a farmereket. Hoover, az ipari nagytőke érélyes és aktív képviselője, nem valószínű, hogy a

mezőgazdasági problémát a farmerek javára megoldaná.

Foglaljuk össze az eddig mondottakat: a világ leggazdagabb és leghatalmasabb kapitalizmusa, az U. S. A., a kapitalista termelés tisztán tipikus formáit mutatja. A gazdagság forrása a természet kincsein kívül a végtelenségig racionalizált termelés, a futószallaggal, normalizálással és a bellerjes energiakihasználás egyéb módszereivel. A koncentráció, trösztösödés, nagy tempóban halad. Mindennek az árnyoldalai is jelentkeznek: így a munkanélküliség és a mezőgazdasági krízis. De a centrális probléma éppen legényesebb tulajdonságából adódik: a virágzó, folyton fokozódó termelésből. Az áruehelyezés problémájáról már szó volt, a megoldási kísérletről is: a kereskedelem és árueosztás szervezeteiről, a vásárlóképeség emeléséről (bérpolitika, vevőfinanszírozás stb.) Mindez nem elég: a termelés tovább nő, a termelési eszközök termelése tulsúlyba jut a fogyasztási javak termelésével szemben, így jut el Amerika a *túlermelés* stádiumába.

Ennek egyik jele az, hogy miután a petróleum termelés ebben az évben is jelentékenyen emelkedett, ezenkívül még vagy egy félszáz évre való készletek gyűltek fel, a legnagyobb amerikai petróleum-vállalat, a Standard-Oil, elhatározta a termelés mesterséges megszorítását.

Mi következik abból, ha az U. S. A. nem tudja elhelyezni a belföldön folyton növekvő termelését? Az, hogy mind nagyobb mértékben az *exportra* lesz utalva, minél jobban belekapcsolódik a világkonkurrenciába.

Az Egyesült Államokat nemrég még a gazdasági anarchia jellemezte. Sem behozatalban, sem kivitelben nem volt ráutalva — vagy legalább is korántsem oly mértékben, mint az európai államok — a világ többi részére. Ugyanakkor, midőn pl. Anglia nyersanyagszükségletének 64%-át, élelmiszerfogyasztásának pedig 35%-át külföldről hozta be (1923-ban), Amerika fogyasztásának csupán 8%-át importálta. Petróleumban, rézben, gabonában, gyapotban olyan gazdag, hogy bő exportfölöslegei vannak, szénben, vasban szintén fedezi a szükségletét. Ellenben importálnia kell cukrot, fát, kávé, teát, ásványolajakat és főleg gummit. Eleinte Amerika főleg készárut importált és nyersanyaggal látta el a világot. Abban a mértékben azonban, amelyben az U. S. A. industrializálódik, megfordult külkereskedelmi jellege: egyre több *készárut* exportál szemben a nyersanyagexporttal. — 1914-től 1925-ig a nyersanyagexport lk. b. 20%-al csökkent, ugyanennyivel emelkedett a készáruexportja. Ez a tendencia állandó: hasonló arányú az emelkedés a legutóbbi években is. Ugyanekkor a világ legmagasabb *védővámjaival* védekezik az ipari behozatal ellen. Ez a tény rendkívül fontos. Európa is készárut exportál, és akkor, amidőn Amerika ugyan-

azokkal a cikkekkkel jelenik meg a világpiacon, kilépve az előkelő elszigeteltségből, az európai nagyhatalmak és az U. S. A. közti imperialista versengés mind élesebb és elkeseredettebb formákat ölt, az imperialista konkurrencia egyre veszélyesebb lesz.

A mérkőzés színtere főleg a Távol-Kelet, ugyanazok a területek, amelyekre az európai imperialista nagyhatalmak is a legerősebben rá vannak utalva. Európába az U. S. A. ipartermékeinek csak 28%-át exportálja: a többi 72%-ot Dél-Amerikába, Ausztráliába, Afrikába és Ázsiába viszik. Kanada 1925-ben kétszerannyit importált Amerikából, mint az angol «anyaországból». Még rohamosabb tempóban hódítja el Amerika Kínát, Indiát, Ausztráliát, Délafrikát stb. Angliától és a többi európai konkurensétől.

Az árueport azonban csak *egyik* tünete az új amerikai imperializmusnak. A harc a világkereskedelem frontján különben sem dőlt még el: Anglia minden erejével védekezik, és igyekszik megtartani régi pozícióját, azonkívül Amerika előretörését erősen sakkban tartja Japán fiatal imperializmusa, nem szólva a megerősödött Franciaországról, az angol és német exporttörökésekről. A lényeges momentuma az amerikai fejlődésnek az a tendenciája, hogy egyre nagyobb mértékben jelentkezik a világpiacon mint árueportőr, hogy ezáltal gyarapodnak az imperializmus ütközőpontjai. Van azonban az amerikai árueportnak egy külön nehézsége: Amerikában pénzbőség van, ha árut exportál, aranyat kellene kapnia érte, az aranytullengés pedig újabb komplikációkat és kríziseket idéz elő. Ezen a ponton merülnek fel azok a problémái is, amelyek az európai adósságok törlesztését annyira megnehezítik. Európa az adósságait sem áruban, sem pénzben nem tudja kifizetni: újabb kölcsönöket kell felvennie a régi adósságok törlesztésére. Ebből adódnak a jövátételei és adósságrendezési konferenciák bonyodalmai, amelyekre azonban ebben az összefüggésben már nem térhetünk ki. Hangsúlyoznunk kell azonban az amerikai imperializmusnak *még* egy lényeges tulajdonságát, amely az eddigiekből következik: ez a *tőkeexport* és a külföldi kölcsönök politikája.

A *tőkeexport* megnyilvánult abban, hogy — amint fent említettem, — pl. Ford, Mellon aluminiumtrösztje és a többi amerikai nagyvállalatok úgy Európában, mint a világ többi részén fiókvállalatokat alapítanak. Az amerikai tőke mindenütt ott van, mindenütt érdekeltséget vállal. Egyik tünete ennek a *tőkevétségnek* az a legutóbbi tranzakció, amellyel a General Motors Comp. — amely mögött J. P. Morgan, a világbankár áll, — a német Opel-autógyárat megszerezte. Hasonlóképpen exportálódik az amerikai tőke a filmiparban Németország felé stb. De nemcsak Európa felé irányul az amerikai tőkeexport pl. Kanadában is hatalmas méreteket öl-

lött; míg a háboru előtt az angol beruházásoknak az amerikaiak csak jelentéktelen hányadát tették ki, addig ma Kanada külföldről átplántált tőkéjéből 3016 millió dollár — az egésznek k. b. 60%-a — az U. S. A.-ból származik. Így hódítja meg az U. S. A. Mexikót és különös lendülettel veti magát a délamerikai területre. (Hoover hatalomra jutása ezt a tendenciát megerősíti.) Argentínában pl. 1912—28-ig az investált angol tőke 50%-kal, az amerikai tőke ugyanekkor több mint 1000%-kal emelkedett. Óriási mértékben emelkedik a tőkebefektetés Peruban, Bolíviában, Chilében stb.

Amerika óriási külföldi kölcsöneit kell még megemlítenünk, mint a világalom és az imperialista terjeszkedés eszközeit. Erre vonatkozóan a «Departement of Commerce» között igen érdekes összeállítást (1925-re vonatkozóan):

Európa kapott 2.500 mill. \$-t (24%)
 ebből állami kölcsön 73%, ipari 27%.
 Kanada kapott 2.825 mill. \$-t (27%)
 ebből állami kölcsön 41% ipari 59%.
 Latin-Amerika kapott 4.210 mill. \$-t (40%)
 ebből 22% állami, 78% ipari kölcsön.
 Ázsia és Oceánia kapott 870 mill. \$-t (9%)
 ebből 60% állami, 40% ipari kölcsön.
 Érdekes, hogy Európa milyen szerény helyet

foglal el, és figyelemreméltó a kölcsönök további megoszlása is, úgy az egyes világrészek, mint pedig az állami és ipari kölcsönök közt.

Vázolni akartam az amerikai gazdasági fejlődés irányvonalát legfontosabb momentumai-
 ban, rámutatva azokra a belső hatóerőkre, amelyek az amerikai kapitalizmust — a maguk speciális tulajdonságaival — az imperiálizmus útjára kényszerítik. Hogy ebből milyen politikai konzekvenciák adódnak, hogy mindez mily mértékben fokozza a háborus veszélyt, az mindenki előtt nyilvánvaló, aki a világ eseményeit figyelemmel kíséri.

Nádas Endre.

¹ bár ezen törvény gyakorlati keresztülvétele egyre esőkken.

² Ez az adat 1924-ből való. Azóta több.

³ Berlinben minden tízedik.

⁴ Az amerikai munkásmozgalomról ebben az összefüggésben többet nem írhatunk. Erről a kérdésről a «Munka» a legközelebbi számában külön cikket hoz.

⁵ A külföldi emissziók természetesen nem haladnak szakadatlan tempóban. Nagyban befolyásolta pl. az utóbbi időben bekövetkezett kamatlábemelés, Franciaország előretörése a pénzügyben stb. Ez azonban az általános tendencián nem változtat.

POTEMKIN

II. Odessza

Odessza külső révében bocsajította le horgonyait a «Potemkin».

Vakulintsuk mellett bajtársak állották a halotti díszőrséget. A holttestet hajnalszürkületkor partra vitték.

Odesszában majdnem teljesen szünetelt a munka. A várost már napokkal előbb elérte az a sztrájkhullám, mely egész Oroszországot elöntötte.

A sztrájk kezdeményezői az iparossegédek voltak.

Sztrájkvezetőséget választottak, amelyet a rendőrség elfogott és a tömeg kiszabadított. Újból elfogás. A sztrájkolók tiltakozó gyűlést rendeztek. Kozákok, kancsukaütések, közápor a tömegből. Egész kozákezred, Lövések, halottak és sebesültek. Junius 14-én az egész város talpon volt. Üzletek, műhelyek zárva, az utcákon torlaszok. És újra kozákok, kancsukaütések, kivont kardok, lövések; vad mérszárlás a tüntető munkások között. A tömegbe tizenhárom-tizen-négy éves fiúk és leányok keverednek, akik most hagyták el a teagyárat.

«Le az egyeduralommal! Éljen a szabadság!»
 «Megérkezett a «Potemkin», a szabad hajó!»
 Végnélküli kigyóként húzódott a tömeg a

moló vége felé, ahol rakodómunkások sátrát vertek Vakulintsuk, a halott harcos fölé.

A holttest mellén papírlap feküdt.

«Odessza munkásai! Előttek fekszik az állati módon meggyilkolt Grigorij Vakulintsuk matróz holtteste. A «Knjas Potemkin Tavritsevsky» páncélos egyik tisztje ölte meg, mert kijelentette, hogy a káposztaleves nem jó. Vessünk keresztet és mondjuk: Béke poraira! Boszszuljunk meg a vérszomjas vámpirokon. Éljen a szabadság.

Egy mindért, — mind egyért! A «Knjas Potemkin Tavritsevsky» páncélos sorhajó legénysége».

Asszonyok zokogtak, férfiaknak ökölbesorult a kezük, szónokok beszéltek az ezrekhez: «Halál a zsarnokokra! Meghalunk a szabadságért!»

Éjszaka a páncélos választott vezetői tanácskozásra gyűltek össze. Szén kell, ivóvíz és élelmiszer...

Hajnaltól a gőzbárka bevásárlókkal a városba ment.

Odakint a parton ezalatt a Vakulintsuk sátrába zárandokló tömegre kozákok és rendőrök rohantak. Már suhogtak a korbácsok, mikor a «Potemkin» árbócára felszaladt a vörös jelzőlobogó.

«Bajtársak,» kiáltottak a munkások, siessetek haza, a «Potemkin» néhány gránátot akar küldeni a kozákoknak.»

Hová lettek egyszerre a katonák erényei, köztük elsősorban a bátorság?

A munkások vezetői a «Potemkin» fedélzetére jöttek a matrózok vezetőivel tárgyalni. Aki csak csónakot tudott szerezni, az mind követte őket, úgy hogy a páncélos fedélzete nemsokára hemzsegett a «civilék»-től, a tiszték nem nagy öröme, mert ők csak ideiglenesen alkalmazkodtak a helyzethez. Titokban elégedetlenkedést szítottak a husz vezető ellen. «Nem hihető — mondották, — hogy amiatt a néhány tiszt miatt mindnyájunkat föbelövessen a cár, — feltéve, ha megbánjuk a dolgot.»

A «Potemkin» legénysége között egyre nőtt a szakadás. «Várjatok», suttogták a gáncoskodók és a kémek, «holnap megjön a cár kegyelmi sürgönye. Bend és nyugalom. Ne támogassuk az odesszai munkásokat.»

«Várjunk a flottára,» mondták a többiek. «A II. Katalin, Sinop, Pobjedonoszev csatlakozni fog hozzánk. Veszni fog a kishitűség és miénk lesz a Fekete-tenger.»

Közben Odessza lakossága igyekezett a megszabadítói iránti hálát bebizonyítani. Polgárok és munkások lisztet, kenyeret, kvaszt hoztak csónakon. «A Potemkin-bajtársakért az utolsó kopunkat is.»

A munkásokkal két katona is feljött a fedélzetre. Az odesszai divízió kiküldöttjei voltak,

akik a komiténak a következő értesítést hozták: «Bajtársaink! Meleg testvéri üdvözetet küldünk. Készek vagyunk a nép felszabadításáért folytatott harcokban támogatni benneteket. Mi sem bírjuk tovább ezt az életet. Nem fogunk többé parasztokat és munkásokat agyonütni és agyonlőni, hiszen azok a testvéreink. Testvérek, ne veszítsétek el a bátorságotokat, mert segíteni fogunk nektek. Hiszen nem vagyunk kutyák és nekünk is van szívünk ...»

«Hurra!» A matrózoknak könny szökött a szemükbe, a pesszimisták elfeledték a cári táviratot, a császári kegyelmet. «Nem fognak ránk lőni, segíteni fognak, hiszen nem vörvő szörnyetegek.»

A tisztí étkezében tanácskozott a bizottság. Egyszerre az éj derekán elkiáltja magát az őrszem. «Tűz! Ég a kikötő! Ég az egész város!» A kikötőépítmények négy helyen égtek, az odesszai kikötő lángokban állt. Lövések dördültek a parton, zaj, halálordítás. Munkásokkal megrakott csónak jött a hajóhoz. A bentlők sápadtak, sírnak: «A kozákok ...»

Gazemberek kirabolták a vámraktárakat, borpincéket, a császári szeszraktárt és leítették magukat. A munkások hasztalan kísérelték meg józan észre bírni őket. Ordítva rohantak a kikötőben a részeg örültek és felgyújtották az épületeket. Hogy a rendőrség munkája volt-e ez, az kideríthetetlen maradt, de most mindenesetre volt okuk a munkásokra rohanni. Kozákokat engedni munkásokra, polgárokra, asszonyokra,

munka

leányokra, fiukra, akik ajándékokat vittek a bátor Potemkin-legénységnek.

«Rablók, gyújtogatók, zsidók, japánok ezek a Potemkiniek, tudjátok, hogy a hajó a japánoké?» hazudták a spiclik, hogy elvegyék a katonák és kozákok józan eszét és vérmámorba ragadják őket. A lépcsőn tornyokban feküdtek a hullák és még mindig ropogtak a sortüzek. Az üvöltő aggastyánokra, anyákra, gyermekekre, akik élelmet vittek a matrózoknak és most a széles partlépcsőn igyekeztek felfelé ...

A parton dörögtek a fegyverek.

Matjusenko vezetése mellett rendkívüli ülést tartott a bizottság. Elhatározták a bombázás megkezdését, hogy megmentse a munkásokat. De Alexejev ellenezte a dolgot, mert nem voltak fényszórók. A zászlós gondolatai a főparancsnokságon jártak. «Mit szólnának a kegyelmes urak, mit szólna cár atyuska, az ő katonáit és kozákjait bombázni ...»

De mit törődött a cár a munkásokkal, polgárokkal, Odessza gyermekeivel? Az ő éhez, vérző, égő Odesszája? — Hullák a lépcsőn, szíven talált anyák és fiúk ... Taposs rájuk ... Mit szólna cár atyuska? — Hullák a lépcsőn? Csöcselék.

A «Potemkin, Tauria fejedelme» páncélos-cirkáló öt torpedócsöve, negyvennyolc ágyúja néma maradt.

Reggel munkások jöttek a városból: «A lépcsőn hullahegyek tornyosulnak. Segítetek, máskülönben nemsokára mindnyájunkat lemészárolnak.» Elhatározták, hogy a város különböző pontjait löni fogják. A munkásokkal jelekben egyeztek meg.

Az odesszai parancsnok hírnököt küldött, hogy Vakulintuk temetését megtarthatják, matrózok is megjelenhetnek, de csak fegyvertelenül. Bántódásuk nem esik. — A feltételeket elfogadták. A parancsnok ur pedig úgy tartotta meg a tisztli becsületszavát, hogy a tizenhat de-
(Vége köv.)

legált matrózból négyet agyonlőttek, kettőt megsebesítettek, a többi elfogták. A husvásárlásra kiküldött emberek sem tértek többé vissza.

Matjusenko beszédet tartott.

«Mi történt testvérek? Fölötteseink meglop-
tak bennünket, úgy bántak velünk, mint a kutyákkal. Nem bírtuk tovább, megöltük kénzónkat. Mi szabadok vagyunk, de testvéreink, a parasztok és munkások? Nincs földjük, nincs kenyerük, semmijük, se égen, se földön. De van adó és börtön. Segítettünk apáinkon és testvéreinken, mikor megöltük sárkányainkat? Hát a miniszterek nem éppen olyanok, mint a mi tisztjeink voltak? Nem láttátok, hogyan terítették le a puszkagolyók testvéreinket? Nem láttátok a hullákat a lépcsőn? És mi a negyvennyolc ágyúkkal hallgatunk. Az egész orosz nép el fog bennünket átkozni. — Ha lázadóknak neveztek bennünket, akkor verjétek agyon bennünket és büszkén visszatérhetek a sárkányaitokhoz. Erdemrendeket fogtok kapni és mindegyiknek adnak majd egy rubelt, mert árulóvá lett ...»

«Löni fogunk!»

Az első lövés, amelynek a főparancsnok hátát kellett volna eltalálnia, célt tévesztett.

«Második ágyú — tűz!»

A városparancsnok háza érintetlen maradt.

«Harmadik ágyú — tűz!»

A színház, ahol a vezérkar gyűlt össze, továbbra is sértetlenül emelte oszlopait az ég felé.

«A város pontos térképe nélkül nem csinálhatunk semmit», mondta Alexejev zászlós. A matrózok hittek az árulónak. «Ha így van, minek löjjünk tovább. Milyen könnyen idézhetünk elő szerencsétlenséget saját testvéreink között.» A bombázást megszüntették és ultimátumot küldtek a parancsnokságra, melyben minden szükséges cikk háborítatlan beszerzését, a városba menő matrózok sérthetlenségét, a kozákok által tulkapásainak a megszüntetését és a város védelmére a lakosság felfegyverzését követelték.

Közlő: Szántó Róbert

STUTTGARTI FILM- ÉS FOTÓKIÁLLÍTÁS

Az orosz film rohamos fejlődésben van. A tegnap heroikus, de témával egybekapcsolt filmjei mellett, újabb és újabb próbálkozásokkal igyekeznek előrevinni ezt az új művészetet. Ennek a próbálkozásnak az eredménye Dsiga Verthoff «Az ember a felvevőgéppel» c. új filmje, amely színész, felirat, sőt scenarium nélkül, irodalmi és színházi befolyásoktól mentesen, egyedül a fényképezőgép lencséjével igyekszik a mindennapi élet kollektivitását és dinamikáját kifejezni. Ezt a tényekből összetett filmet,

amely moszkvai bemutatója alkalmával igen nagy sikert aratott Európában a június 18-án megnyílt stuttgarter kiállításon mutatták be először egészen új és ismeretlen orosz kulturfilmekkel együtt. A kiállítás, amely az új film problémáin kívül a tárgyyszerű új látást kifejező fénykép s különösen a munkásfényképezés új útjait is felmutatja nemzetközisége miatt, egyike az utóbbi évek legérdekesebb kulturdokumentumának. A kiállításon kiváló szakemberek sorozatos előadásokat tartanak a film problémáiról.

G. L.

A „MUNKA“ HÁBORUS ANKÉTJE

246-27

A munka háborus ankétjének nagy sikere értékes bizonyítéka annak, hogy a kérdés feltevése: *mit tud és miképpen vélekedik a mai ifjuság a háborúról*, — elevenbe vágott. Sok válasz érkezett be, közöttük egyik középiskola teljes diákseregétől, de válaszoltak ifjumunkások, diáklányok és gyári munkások is. A jövődő ítéletét hirdetik ezek a válaszok, mert valójában ennek a mai ifjuságnak állásfoglalása fogja eldönteni, lesz-e, *lehet-e* még egyszer háború?

Az ankét során beérkezett válaszok feldolgozása nagyobb időt, alapos és mélyreható munkát igényel. Épe ezért elhatároztuk, hogy az ankétról, amely a magyar ifjuság *dokumentuma* lesz, megfélelő Tormában, a *munka* külön kiadványában számolunk be. Ez a beszámoló több lesz: egyszerű statisztikai adatgyűjteménynél, rideg pedagógizáló csoportosításnál. Elő valóság, ifjaink lelkéből kiszakadt kiáltás lesz, még akkor is, ha — a háborút akarnák. De fegyver is lesz azok kezében, akik nem elégszenek meg a jámbor óhajításnál, de tette váltják, mi bennük békéért harcra akarát: soha, soha többé háborút.

Az ankétet befejeztük. A technikai feldolgozás menete azonban még lehetővé teszi, hogy *ifju munkások és munkások válaszait figyelembe vehessük*. Ezek válaszát egy héten belül még szívesen látjuk.

A válaszok közül néhány szemelvényt itt adunk:

1. A háború vége felé mindjohab megérettem, hogy mi is a háború: egy szörnyű ödöklés, ahová bekenyszerül az emberek. (Kivételek természetesen voltak a kényszer alól.) Állami telepeken lakunk s a kórtermekké átalakított tantermekben minden nap láttam a borzalmas csonka embereket. Az én bátyámat is elvitték, 17 éves gyenge gyermek volt még. Nem akart elmenni. Egy év múlva visszajött, mint roncs. Három hónap múlva meghalt. A sírjánál azt prédikálták, hogy hagyjuk; jól járt. Később naplójából és szüleim elbeszéléseiből megérettem őt. Elégedetlen, lázadó természetű volt és a kiszabott szűk keretek közé nem tudott, nem akart beilleszkedni.

2. Diáklársaim véleménye, akikkel a háborúról beszéltem, két részre oszlik. Az egyik a háborút elkerülhetetlennek tartja, mert az ember természetéből következik, hogy a maga életét mások rovására biztosítsa. Azt nem bánják, hogy egyesek mindenben dussáknak, mert a szabad verseny hívei, s remélik, hogy ők is felkerülhetnek. Az emberi szaporodást is okul állítják oda. Nem ismerik a párhuzamot a háború alatti halálozások és a születések száma között. Nem látják, hogy a gazdasági háború dúl békében egy náció testvérei között. Ők sem szeretnék háborozni.

A másik vélemény, A gazdasági okokat látva, ellenségesen tiltakozik a háború ellen. Tudja, hogy a gazdasági surlódások a háború okai, melyek olyan okok, melyekért sikraszálni éppen a tömegeknek nem érdeke. Azonban eddig sikerült a dolgozónak hazafias jelleget adni. Ezt is inkább csak a fiatal s félig művelt rétegeknek. Tudják ezek a diákok, hogy a földön sokkal több ember, s jobban élhetne, mint ma, de a föld és a technika nincs az összesség érdekében kihasználva, hanem spekuláció tárgyai. Tudják, hogy a szaporodást szabályozni kell, de modern tudományos alapon. Ez a szabályozás reálisabb és humánusabb lesz.

3. Háborút nem akarok. Az életemet, mely munkában veszi ki csak ugyszólván a részét, még így sem akarom feláldozni, azokért, akik miatt az élet más utat elválták előlem. A háború, melyet nem éltem át, sullyal nehezedik rám is. 15 éves koromban malom munkás lettem, hogy a tanulmányaimhoz

szükséges pénzt megszerezhessem. Azért minden időm szellemi munkával töltöm, ugyanezért a célért. A rámrótt feladat kétszer olyan nagy, mint kellene. Az elfogyasztott energia pótlására az elsőrangú élelszükségeim is hiányoznak.

A háborút ma még az uralkodó osztály sem akarja. A kapitalista államok közötti feszültséget egyezményekkel igyekeznek levezetni: (francia—német, francia—angol, francia—olasz, cseh—magyar stb.) mert tudják, hogy a már aránylag nagy, érett szocialista tömegek a háborút egészen más mederbe fogják terelni. *Egyetlen állam ellen valószínű csak a háború s ez Oroszország*, de ez a háború még fokozottabb mértékben fogja kikövetelni a forradalmat, mely éppen a szebb, tágasabb életformák elérését célozza: mert dolgozni akarunk, de ennek arányában élni is. Háborozni ezért a célért akarok.

19 éves tanuló

1. A világháború az emberiség egyik legnagyobb csapása. Gyűlölködést teremtett ember és ember között. A nyomorékok egész halmaza került ki belőle. *A civilizáció legnagyobb ellenségének tartom a háborút.*

2. Legtöbbször elítélőleg beszélünk róla.

3. A háborút a legteljesebb mértékben elítélem és ezért *barbárságnak tartom* azt. A háború a győzteseknek sem hoz *egyebet*, mint *nyomort*.

VII. osztályos diák

1. A világháború megbontotta az egész világnak rendjét és nagy vérontás és zavargás között folyt le. Egyes országok gyarapodtak és mások megcsönkáltak. Így a mi szerencsétlen hazánk is.

2. Igen, azt, hogy milyen nagy igazságtalanságok között történt.

3. Nem, mert már kivettem a részemet édesapám halálával!

IV. osztályos diák

1. Nem hallottam!

2. Szoktunk, hogy mennyi magyar halt meg és hogy oly kevesen voltak a magyarok és hogy könnyű volt legyőzni.

munka

3. Szeretnék, mert sok durranását lehet hallani és sokat lehetném és legyőzhetném a magyarok ellenségeit.

I. osztályu tanuló

1. A világháboru nem 1914-ben tört ki. Nem. Már évekkel ezelőtt a levegőben volt. Fő oka a gazdasági politikai összeütközés volt. A központi hatalmak kezdték, beleavatkozott a többi nagyhatalom s évekig tartó harc lett az eredmény. *Milliók vére folyt, a legtöbb ország gazdaságilag összeropant.* De mindegy. Az államok még sem engedtek egy tapodtat sem a jogukból. Lehet, hogy igazuk volt.

2. Gyakran forog szóban ez a kérdés. Lehet-e rémesebb, minthogy az ember az istenadta tudományát arra fordítsa, hogy embertársait ölje? Csak egy dolog vigasztal, egy mondás. Egy amerikai magasrangú tiszt mondta: A technika mai fejlődése lehetetlenné teszi a háborút. De néha azt gondolom, mégis szükséges s hogy a *háboru levezető csatornája annak a feleslegnek, ami a békeévek alatt felgyülemlik.* Hogy kell lenni valaminek, mely visszavet, mely után ismét legyen cél. *A sebék bekötözése az új haladás.*

3. Nem, hogy nem szeretném, hanem félek a bekövetkezésétől. Nem a magam, hanem az embermilliók életét félem. Különben nem is kell máma résztvenni a csatában. Ma a levisit és J mérgek korában hősi halált halhat az ember nyugodtan az ágyában is. Különben ma a gép korában teljesen kivészett a régi romantizmus is.

VII. osztályu tanuló

1. Édesapámmal nyolc hónapig voltam egy lengyelországi kis falban, ahol apám állomásfőnök volt. Három éves voltam és nem láttam semmi borzalmat.

2. Igen. Mindenki ellenzi. De ha arra kerül a sor, hogy el kell menni a háboruba, akkor valószínűleg mind elmenne.

3. Nem. Nem *gyávságból*, hanem *azért*, mert el sem tudom képzelni, hogy még egy háboru legyen és abban nekem idegen embereket kelljen megölnöm. Különben most nagyon L. Frank: Der Mensch ist gut. című könyve hatása alatt állok.

15 éves tanuló

1. A világháborut szövetségeseinkkel együtt elvesztettük és ez okozta «Nagymagyarország megcsönkítését».

2. Nem!

3. Nem, mert ha új világháboru lenne, akkor egy nap alatt az egész világ elpusztulna, a gáz által, mert már föl van találva a mérges gáz is.

II. osztályu tanuló

1. Tízéves lehettem, amikor barátainak azt mondtam: ha lenne Isten, akkor nem engedné, hogy az emberek öldössék egymást.

2. Igen. De csak azok rajonganak a háborúért, akik nem tudják, mit jelent.

3. Nem. Egy új háboru tökéletesített emberpusztítást jelent. Tudatos ember pedig előbb élni akar és csak azután meghalni.

21 éves szabó

1. Az a véleményem, hogy felesleges beszélni, vagy írni róla. Elég élénken beszélnék a tények: a következményei, a nyomoruságos társadalmi és gazdasági helyzet.

2. Igen, de mindig csak ellene.

3. Egy új világháboru ellen a leghatározottabban tiltakozom. Ellenben egy belső háborut (forradalmat) szeretnék megélni. **23 éves szabóné**

1. A háborura csak nagyon halványan emlékezem és főleg csak állandó rettegés, amely bennem családom férfitagjaiért élt, hagyott bennem mélyebb nyomot.

2. A háboruról való beszélgetéseim nyomán tapasztaltam, hogy barátaim, akik gondolkodtak a háboruról, mind gyűlölik azt. Legtöbben osztják azon véleményemet, hogy az államok között felmerülő ellentétek miatt nagyon szükségtelen, hogy milliók haljanak meg, vagy ami épolyan rossz, hogy egész életükre nyomorékok maradjanak. Ezeket az ellentéteket *kell* tudni békés úton elintézni. Nagyon helytelennek tartom, hogy a tudományt is a háboru szolgálatába állítják.

3. Egy újabb háboru gondolata borzalommal tölt el és nagyon helyesnek találnám, ha azon célból, hogy ezt elkerüljük egy háboruelleni propagandát indítanának, amelyben én teljes aktív részt akarok venni. **17 éves diákleány**

1. Csak hallomásból tudok az igazi háboruról. Én Pesten nevelkedtem, tehát az ugynevezett front mögött éltem le gyerekkoromat. De visszagondolnom is borzalmas erre az időre. Az apám szegény munkásember volt s mindjárt az elején elvitték tőlünk s mi itt maradtunk minden jövedelem nélkül. Anyám nem tudott dolgozni, mert egy szülésnél valami belső bajt szerzett magának. Én virágot meg harisnyagumikat meg mindenféle vacakokat árultam a kocsmákban és kávéházakban úgyhogy ebből a jövedlemből éltünk ötén a családban. Apám aztán visszajött de az egyik keze, meg egyik lába odaveszett. Így él most is szegény és sehol sem tud valami munkát kapni.

2. Már évek óta szocialista vagyok s így ha el-társaim között beszélgetünk a háboruról, valamennyien ellene vagyunk.

3. Nem szeretnék egy újabb háborut megélni, mert tudom, hogy ilyen módszerekkel nem lehet az emberiség helyzetén javítani. A háboru csak a magasrangú katonatiszteknek (akiknek ez a mesterségük) és a lelketlen üzletbereknek lehet az érdeke. A dolgozó és szegény emberek egy részét lemészárolják és az élvemaradtak még nagyobb nyomorba kerülnek. Én nem hiszem, hogy egy szocialista forradalom megcsinálásához okvetlen szükség lenne egy előző háborura. Természetesen minden háborus spekuláció ellen szervezettel küdenünk kell, de a forradalom előkészítése és megcsinálása csakis a mi erőnkön és akaratunkon multhatik. S én, ha a háboru ellen küzdök, akkor a forradalom érdekében is dolgozom. Így kellene tennie minden öntudatos munkásnak. **23 éves pék**

MIELŐTT ELALSZOM

Lassan hullok alá mint a vízbedobott kő
lassan és hangtalanul a sötétség sűrű vizébe

lemaradnak rólam napjaim
lefoszlik rólam a világosság messzi reménye

csak a szomjuság ize marad velem
csak a türelmetlenség marad velem

ő semmi se történt meg ma aminek meg kellett volna történnie

apámmal és testvéremmel beszéltem ma
kedvesemmel és barátaimmal is beszéltem

meleg szavakat mondtunk egymásnak
de valami elmondatlan maradt

nem tudtam felátni harcaim salakja alól a világosságot
ő ma megint nem tudtam kibontani magamból önmagamot

igy hullok alá a sötétség sűrű vizében
igy hullok némán s fejem felett üzennek egymásnak a partok

hallom a falakon át a tavasz türelmetlen dobogását
és csak ez a türelmetlenség marad velem

csak a szomjuság ize marad velem

Justus Pál

SZOCIÁLIS TÉNYEZŐK BEFOLYÁSA A TUBERKULÓZISRA

Az orvostudomány fejlődése az utolsó évtizedekben elválaszthatatlan, organikus kapcsolatban áll a különböző természettudományágak fejlődésével. A mikrotechnika tökéletesedése tette lehetővé a múlt század nyolevanas éveiben a fertőző betegségek kórokozójának a felfedezését. Röntgen egy ma már teljesen nélkülözhetetlen diagnosztikus segédeszközzel gazdagítja az orvostudományt; a fizika, kémia és biochemia felmérhetetlen értékű segédtudományágai az orvosi kutatásnak. A biochemia tette lehetővé az emberi szervezetben végbemenő vegyi folyamatok felismerését.

Ha eme kétségtelenül hatalmas fejlődés látára felvetődik a kérdés: mennyire fejlődött, változott a tuberkulózissal szemben való védekezés orvosi vonatkozásban, akkor meg kell állapítanunk, hogy ezen a téren jelentéktelen a javulás és így a tuberkulózis ellen való küzdelemben ma is a szociális tényezők a dominálóak.

Közismert tény, hogy a tuberkulózis népbe-

tegség, elsősorban is a dolgozó proletártömegek betegsége. Ezt a tényt akarom a rendelkezésemre álló statisztikai adatokkal egészen szembevetően, világosan kifejező számokban demonstrálni. Gottstein összeállítása szerint a német nagy városokban 100.000 előre vonatkoztatva a különböző betegségek halálzási aránya a következőképp oszlott meg:

Év	vörheny	kanyaró	typhus	diftéria	tubk.	összesen
1905	13·8	18·6	6·4	22·6	222·6	1856
1906	15·4	23·6	6·1	22·9	202·7	1747
1907	15·9	17·8	4·7	23·4	197·7	1705
1908	17·9	18·	5·1	25·1	192·5	1707

A tuberkulózis-halandóság ezek szerint háromszor akkora, mint a vörheny, kanyaró, diftéria együttvéve. Megdöbbentő, gondolkodásra késztető dokumentumai ezek a tuberkulózis okozta pusztításoknak. «A tüdővész, mondja egy statisztikus, a szegénység be-

munka

felé sirt könnyeit jelenti. Mezőgazdasági, ipari munkás, napszámos, háziemeléd szerepel leggyakrabban az áldozatok között. (Dr. Földes Béla cikkéből Magyar Statisztikai Szemle 1929 3.)

A foglalkozás, anyagi jólét, műveltség hatását a tüdőgümőkór halálozási gyakoriságára vonatkozóan tovább idézzük a fentebbi tanulmány idevonatkozó részeit:

1911/15-ben meghalt tüdőgümőkórban Magyarországon 1000 egyén után:

a) Mezőgazdaság:	
nagybirtokos, középirt., haszonbérli	0.82
kishirtokos, kisbérli	4.28
mezőgazdasági munkás	7.06
b) bányászat:	
önálló vállalkozó	1.69
tisztviselő	3.82
munkás	8.09
c) kereskedelem:	
önálló vállalkozó	2.59
munkás	4.04
d) közlekedés:	
önálló vállalkozó	2.57
posta stb. szolgáló	3.63
vasúti	4.07
egyéb munkás	4.53
különböző napszámos	8.76

Szigoru törvényszerűség mutatkozik a gazdasági jólét és a tuberkulózishalálozás fordított viszonylatában.

„Bár vannak, kik a tüdőgümőkört — írja dr. Földes — kizárólag alkati bajnak tekintik, melyre a külső körülményeknek, milliónek, az anyagi helyzetnek befolyása nincs, mégis cáfolják ezt az álláspontot a tapasztalatok. Amerikában az utolsó korszakban bekövetkezett számottevő anyagi haladás folytán a tuberkulózis jelentékenyen csökkent. Míg 1900-ban tuberkulotikus haláleset 100.000 lakos után 195.2 volt, addig 1925-ben csak 82.9.»

A háborúelőtti esztendőkhöz Európaszerte észlelt javulásnak többféle magyarázatát próbálták adni. «Összefüggésbe hozták a tuberkulózisbacillus és tuberkulin felfedezésével, szanatóriumok stb. létesítésével. Ezen tényezők közül egyedül egy sem lehetett döntő hatása, mint Anglia példája bizonyítja, hol a tuberkulózishalandóság csökkenése már két évtizeddel Koch felfedezése előtt megindult. Helyesebb, ha elismerjük, hogy mindegyik tényezőnek részszerepe volt a tuberkulózis csökkentésében, általában pedig a szociális helyzet javulásával és a higiéné fejlődésével magyarázzuk.» (Klemperer.)

Érdekesecek azok a statisztikai adatok, melyek a különböző osztályok halálozásával foglalkoznak a betegségek szempontjából.

Körösi adatai 1883/90. évekre a fővárosra vonatkozóan a következők:

A vagyonosok arányszámát 10%-nak véve, a nyugtalanok halálozási aránya:

idegbajban	75
vérkeringési bajban	50
légzőszervi bajban	118
emésztőszervi bajban	122
ivarszervi bajban	67
mozgásszervi bajban	127
bőrbajban	73

Feltűnik ebben a gyűjteményben az emésztő-, szív- és légzőszervek és mozgásszervek domináló volta. Véleményem szerint az ivarszervi és bőrbajok kisebb arányszámát több körülmény magyarázza. Egyrészt az alacsonyabb életkorúak között élő osztályok alacsonyabb műveltsége, kisebb hygienikus igénylése, másrészt az a körülmény, hogy ezekkel a megbetegedésekkel ritkábban szoktak orvoshoz fordulni, mint pld. mozgásszervi, vagy légzőszervi bajoknál.

Legszembetűnőbben igazolódik az anyagi és társadalmi helyzet befolyása a csecsemő- és gyermekhalálozások megoszlásánál. A fővárosban az 1926/27. évben 0—1 éves gyermekek halandósága, viszonyítva az illető években élveszülettek számához:

gazdagabb városrészekben	11.4%
szegényebb városrészekben	22.8%

Az egész országra vonatkozóan pedig 0—1 éves gyermekek halandósága, viszonyítva az élveszülettekhez volt:

	1925-ben	1926-ban
gazdagabb országrészekben	16.5	16.6
szegényebb országrészekben	17.7	17.6

Verrijn-Stuart adatai között Amsterdamból a következőket találjuk: gyermekhalálozási arányszám volt (1891—94-ig) 1000 lakos után:

	0-1 évig	1-4 évig
a legszegényebb városrészben	7.0	3.4
a leggazdagabb városrészben	3.2	1.6

A proletárnegyedekben a gyermekhalandóság kétszer akkora, mint a vagyonos osztályok lakta városrészekben.

Néhány adat a tuberkulózis elterjedésére vonatkozólag különböző keresetű és jövedelmű osztályokban: 10.000 előre eső tuberkulózishalálozás: (Gottstein: Handbuch der Tuberkulose i. B.)

900—1200 márka jövedelmű családokban	65.7
1200—2000 „ „ „ „	55.9
2000—3500 „ „ „ „	36.3
3500—5000 „ „ „ „	22.8
5000—10000 „ „ „ „	18.3
10000—25000 „ „ „ „	12.7 volt

A lakásviszonyok hatása a tuberkulózisra annyira felülte, hogy Rubner már 1890-ben azt állította, hogy a «tuberkulózis gyakorisága a lakászsűrűséggel arányos».

Kayslering kutatásai Berlinre vonatkoznak és a lakásukon tuberkulózisban elhaltakra vonatkozóan az alábbiakat közli:

A meghaltak: *egyszobás lakásban lakott*
 40.6%-a *kétszobás lakásban lakott*
 41.9%-a *háromszobás lakásban lakott*
 11.3%-a *négy- és többszobás lakásban lakott*
 6.4%-a

Thirring adatai Budapestre vonatkoznak: (Korányi a tüdőtuberkulózis c. munkája után.)
 10.000 emberre esett tuberkulózis-halálozás:
 29.7 ha *1-2 ember lakott egy szobában*
 35.4 ha *3-5 ember lakott egy szobában*
 54.7 ha *6 vagy több ember lakott egy szobában.*

A béke éveit viszonyítva a háború alatt növekedik a halálozási statisztika egy nyugati államokban, mint nálunk.

Magyarországon a tuberkulózisban elhaltak száma abszolút számokban:

1912-ben	62.799
1914-ben	55.359
1915-ben	63.276 volt

A roszabodási tendencia magyarázatát megadja a szociális viszonyok általános leromlása, melyek nyomán hatalmas fizikai legyengülés s vele a szervezet ellenállóképességének csökkenése járt.

A háborús kalasztrófa következményei csak 1918-ban és a háború befejezése után nyilvánulnak meg a maguk teljességében, amikor előttünk áll egy nemzedék, amely a nyomor minden változatát átszenvedte.

Budapest 1000 lélekre számítva a tuberkulózis-halálozás így emelkedik a háborúelőttől 1918-ig:

1874-ben	7.9
1913-ban	3.1
1918-ban	5.9
1924-ben	3.5
1926-ban	2.9

Az a javulási tendencia, mely a háború előtt Európaszerte mutatkozott, a háború kitörésétől állandóan visszahanyatlott s mélypontját a háború végén érte el.

Bécs városának okos, céltudatos, a problé-

mát helyesen meglátó vezetőségének eredményes munkája mutatja, hogy komoly eredményt a tuberkulózis elleni küzdelemben csak úgy érhetünk el, ha a kérdést szociális vonatkozásaiban közelítjük meg: higiénikus életberendezés a tömegek részére, szellőztet, tágas munkatermek, kevesebb munkaidő és több tartózkodás a szabad levegőn, tömegsport, kulturális felvilágosítás s mindenekelőtt megfelelő táplálkozás azok az eszközök, amelyek komoly eredménnyel biztathatnak.

Bécs szocialista vezetőségének a háborús 4.1-det mutató indexszet sikerült majdnem az 1/2-ra leszorítani. Ezt a kétségtelenül szép eredményt nem a laboratóriumok vegyszeti boszorkányságának ellesésével, hanem az általános szociális viszonyok feljavításával, ezekre menő modern, az egészségügyi követelményeknek megfelelő munkáslakás felépítésével, komoly anyagi és csecsemővédelemmel, továbbá gyermekvédelemmel stb. érték el.

Tudjuk azonban, hogy a problémák gyökeres megoldása a munkásosztályra vár s a kollektív társadalmi rendben lesz csak megvalósítható. De addig is készülödnünk kell, széleskörű ismeretekkel felfegyverkezni, felbontani, megismeretni a proletáriátussal az idők folyamán felvetődött kérdéseket.

A politikai küzdelem a szocialista munkásmozgalomnak egyik megnyilvánulási formája, de mellette több részlete, oldala is van ennek a harcnak, mert az uralkodó osztály hatalmi felépítettsége is számos komponensből tevődik össze. Iskola, templom, irodalom, tudomány, művészet mind a politikai hatalomnak és gazdasági berendezkedésnek alátámasztására szolgálnak.

A problémák komplexumából kiragadtam a tuberkulózis nagy kérdését, mert annak megvitatása, megoldása mikéntiének alapos meglátogatása minket, szocialistákat kell, hogy érdekeljen elsősorban.

H. Ö.

A MAGLÓDI-UTI AGGOKHÁZA

Budapest székesfőváros 1928. év első felében lempályázatot hirdetett a Maglódi-uton építendő Aggokházára. A beérkezett tervek bírálati eredménye néhány hét előtt lett ismeretes. S így a közel jövőben megkezdődik a Maglódi-uti Aggokházának építése.

A tervezési programban meg van határozva az elhelyezendő ápolók száma, a megépítendő szobák nagysága, a szükséges irodák, lakások, közös szórakozó stb. helyiségek. Az intézetben 960 egyedülálló egészséges, 120 házaspár, 120 tüdőbeteg és 280 egyéb beteg, összesen tehát 1600 ápoló nyert elhelyezést, valamint a szükséges ápoló személyzet, igazgatóság stb.

Az ápolószemélyzet közül a 41 irtalmasnővér számára összesen 581 m² helyiség jut, nem számítva

a folyosó, w. c. és lépcsőtereket. A tervezési program 4 pontjában van körülírva a római katolikus ápolók számára építendő kápolna, melynek alapterülete 600 m², a könyvtár 60 m², azonkívül egy 500 m² alapterületű előadóterem, színpaddal és vetítőkamrával, mely egyúttal a protestáns és zsidó vallásu ápolók számára imateremül is szolgál. A tervek legnagyobb részének gerincét a templom képezi, sőt van díjazott terv amelynél egymásmellett két templom áll. A templom nagyságára jellemző, hogy az 50 ezer lakosú kispesti evangélikus templom alapterülete mindössze 300 m², tehát a fele az itteni kápolnának.

A fürdőkről kellő módon történt gondoskodás, amennyiben egy 50 m² vízfelületű gőzmedence, a szükséges kényelmi helyiségekkel, melyet felváltva használnak a nők és férfiak, azonkívül 10-10

munka

fürdőkád és egy zuhanyozó terem készül az ápol-
tak rendelkezésére. A személyzeti fürdők külön
készülnek.

A kórház-épület a különböző orvosi rendel-
kőn kívül fel van szerelve műtőkkel, röntgenszoba,
laboratórium, gyógyszerár, boncoló stb helyiség-
gel. A tüdőbetegek számára külön pavillon ké-
szül a megfelelő orvosi felszereléssel, 300 m² nagy-
ságu napozó terasszal, melyből egy-egy beteg szá-
mára 3 m² terület jut.

Ugyancsak külön pavillonban nyer elhelyezést
a konyha és a kapcsolatos helyiségek, a mosoda,
fertőtlenítő, központi fűtés és a gépkocsiszin.

A tervezet első áttekintésénél szembeötlik, hogy
vajjon mi indíthatta a főváros vezetőségét arra,
hogy Kőbánya határában építse fel azt az intézetet,
amelynél a legfontosabb szempont: a minél több
jó levegő. Az új Aggokháza közelében van né-
hány léglagyár, sörgyár, azonkívül mintegy kilo-
méter távolságra kétoldról a MÁV vasutvonalai
övezik. A telek rossz fekvésén kívül kis méretei
miatt sem felelhet meg ilyen nagyszabásu intéz-
mény rendeltetésének.

Az alábbiakban a külföldi hasonló rendeltetésű
építményekkel viszonylatban számszerű kimuta-
lást adunk:

	össz. terület m ²	épüle- tek m ²	park területe m ²	egy betegre jut m ² park
Budapesti új intézet (kiírás alatt)	10.800	2.700	8.100	5.00
Frankfurti új intézet (kiírás alatt)	10.500	3.300	7.200	50.00
Stuttgarteri intézet (épült 1926)	6.000	1.400	4.600	42.00

Fenti összekasonlító táblázatból látható, hogy
a külföldi intézeteknél az ápoltak rendelkezésére
álló park területe 9—10 szerese a budapestinek.
A stuttgarteri Aggokháza a város legszebb helyén,
a Park Berg egy részén, ősfák, bokrok és pázsit
között van elhelyezve. A budapesti Aggokháza szá-
mára is akadna volna még hely a budai hegyek al-
ján, esedeg villamos vagy autobus forgalomhoz
közel.

A stuttgarteri és a Maglódi-úti Aggokháza közt
a további lényeges különbség az, hogy amíg Stutt-
gart egyágyas szobákat épített, kis előtérrel, ág-
és mosdófülkével, (csakis házaspárok számára kü-
lön kétágyas szobákat) addig budapesten közös
mosdóhelyiségek vannak, egyágyas szoba nincs és
az ápoltak legnagyobb része 8 ágyas szobákban
nyer elhelyezést. Így a két intézet két külön vilá-
got jelent és azok aligha hozhatók közös nevezőre.

	1 ágyas szoba	2 ágyas szoba	4-10 ágyas szoba	egy ápoltra jut m ² szoba m ² légtér	eme- let szám
Budapest	—	120	190	6	20
Frankfurt	96	24	—	28	78
Stuttgart	98	12	—	22	70

A Frankfurtban épülő új Aggokháza, (Haber-
mann-Stam terve) mint a stuttgarteri, ugyancsak egy-
ágyas szoba-típusokkal készül, azonban minden
szobához egy déli fekvésű terrasz járul, mely a
szobából nyíló ajtó előtt van, tehát minden meg-
erősítés nélkül elérhető. Továbbá minden szoba
előtéréből egy 4 m²-es kamra nyílik.

Láttuk továbbá, hogy egy-egy személyre jutó
szobaterület és légtér is milyen minimálisra van
szabva, csak a kórházi szobákban jut egy-egy

ápoltra 25 m², illetőleg a tüdőbetegekre 30 m² lég-
tér.

Az épület magassága már a Stuttgartinál is ki-
fogásolható, még fokozottabban áll ez a budape-
stire (4 em.), mert tulságosan nagy erőpazarlással
tudnak csak a már gyenge aggok a kertbe jutni.

Itt kell rámutatni a frankfurti intézet ideális
terrazsos szobáira, egyuttal arra a sajnálatos kö-
rülményre, hogy a budapestinél a kis terület miatt
is, kézenfekvő lett volna minél több terrasz kész-
lése. Az épület teljes területét megnyerhetnénk na-
pozó felületek céljára, különösen a III—IV. emeleti
ápoltak számára könnyebb hozzájutással, míg így
egy használhatatlan tetőtér fog csupán csak stílus
célokat szolgálni.

Látjuk, hogy ismét nagyon messze estünk egy
szociális probléma helyes megoldásától. A terebe
vett módon csakis az öregek elraktározása lesz
megoldva, csak egy közeli állomás az épülettől
néhány százméternyire lévő rákoskeresztúri teme-
tők felé. Az új Aggokháza csakis, mint statisztik-
kai adat fog reprezentálni, anélkül, hogy funk-
ciójának megfelelné. A frankfurti modern tervezet
ugynevezett külső egyhangúsága és a belső élet
maximális kielégítése fordított arányban állanak.
Budapesten a konvencionális architektúra talán a
megszokott élet képét nyújtja majd, de sávár és
nyomorúságos életlehetőségekkel. Fischer József

MAX ADLER: A MARXIZMUS PSZICHOLÓGIAI ÉS ETIKAI „MEGTISZTÍTÁSÁRÓL“

Max Adler, a marxizmus kiváló osztrák teoreti-
kusa a berlini szocialista szabadfőiskolában tartott
előadásait nemrégiben könyvbe gyűjtve megjele-
tette. A könyv a marxizmust „megújítani”, vagy
„megtisztítani” akaró minden irányzatot és eszmét
sorbavesz, vitába száll velük, megmutatja eredeti-
keit és tarthatatlanságukat.

Mindenekelőtt megállapítja a marxizmus alap-
jában téves általános értelmezését. A marxizmus
nemcsak politikai teóriája egy pártnak, vagy a
proletáriátusnak, hanem általában társadalomtudomá-
ny. Hogy a proletárpártnak, még helyesebben
a szocialisták pártjának politikai felfogása és lé-
telei nagyjában fedik a marxizmus tétjeit, az nem
kiindulópontja a marxizmusnak, hanem követke-
ménye a marxista társadalomvizsgálatnak.

Ez a marxizmus adta meg nekünk a természeti
lét tudata mellett a társadalmi lét tudatát és a tár-
sadalmi lét fogalmára építi fel egész társadalom-
tudományát.

Ez a felépítés látszik ma tulságosan szűknek,
szigorúnak és túlhaladottnak azok szemében, akik
Marx tanításait „megtisztítani”, kibővíteni, új
pszichológiai és etikai tartalommal akarják ellátni.

Bal- és jobboldaliak ezek a törekvések, többféle
irányból jönnek és több ponton támadják a
marxizmust. Legismertebb ezek közül a szocial-
patrióták álláspontja, akik a marxista álláspontot
az állam az uralkodóosztály elnyomó szervezeté-
főretelvére, az államot csak közigazgatási szerve-
zetnek, osztályok felett álló testnek monadják. Az
„államigenítés”-nek ez a hamis luma a „nép”

nek a főhőse a falu egyik leggazdagabb családjá, a mellékhoése az egész falu, amely a Boryna-család történetébe akaratlanul is belekapcsolódik.

Aminthogy a háboru előtti falu társadalmi ellentétei, szociális viszonyai is csak mint kísérelenségek szerepelnek a Boryna-család egyenes vonalban végigvezetett történetében. De ezekben a kísérelenségekben is, mint általában az egész könyvben, a paraszt sokszinű és mégis egy arcát mintázta meg előttünk az író, néhol a költészet magasságaiban. A könyv elolvasása után valóban az az érzésünk, mintha a faluról jöttünk volna, ahol éveket töltöttünk el a parasztok között, annyira plasztikusan él előttünk minden figura, mint országától, helytől független típus és mint egyéniség, a gazdag paraszt, a kiscgazda, a zsellér, a koldusaszszony, a pap, a napszámosok, az öregek, a fiatalok, mind, mind a valóság egyszerűségében és emberi monumentalitásukban, de a legnap megvilágításában.

Reymont regénye tíz évvel a világháboru előtt íródott, s mint ilyen, csak a tegnapi paraszt képét adhatja, primitív helyhezköttöttségében, szűk látókörével, önzésével, dogmatikus vallásosságával, szalmaláng lázongásaival és nyers ösztönéletében. Ebben az időben a paraszt tényleg csak mint irodalmi jelenség érdekelhette az író, s hogy a mű mégis szociális karkép lett, az csupán az író művészi embertformáló erejének tudható be.

Azóta évszázadnyi időt éltünk át. A háboru, de különösen a forradalmak, a technika fejlődése és a kiéleződött osztályharcok megváltoztatták a parasztot és ezzel a falu képét is. A paraszt is elsődlegesen társadalmi lény lett, akinek az individualitása helyett osztályjellege domborodott ki. A parasztság körébe is eljutottak az új társadalmi egyensúlyállapokra törekvő kollektív eszmék és kilendítették őt a tegnapi megszokott rendjéből. Különösen ott, ahol, mint Oroszországban, megpróbálták ezeknek az eszméknek a gyakorlati realizációját is. Ez ebben a magváltozott, jobbra vagy balra, állásfoglalásra kényszerítő forrongásban érzelmileg is, szellemileg is, teljesen átváltozott a parasztság. Individualitás sajátosságaiból csak annyit tartott meg, amennyit foglalkozása rákényszerített.

Ezt a mai időkből kinőtt parasztot állítja elének a mai orosz faluban, egy fiatal orosz író, Panferov a „Nincstelének szövetekezete” c. regényében, amely az új paraszt építőmunkáját írja meg s amelyet így a paraszt Cementnek is lehetne nevezni.

Panferov, Reymonttal ellentétben, szintetikus formában dolgozza fel a témát, alakjai azonban éppen annyira élnek, mint Reymonté. A meggazdagodott parasztság, a kulakok, szivós, minden ellenállás legyürésére törekvő osztályharc, a gép bevonulása az eddig primitív falu életébe, a kollektív, szövetkezeti gazdálkodás szembeállítás az egyéni-vel az az eszmei szempont, ahonnt Panferov az eseményeket nézi s amelyből megrajzolja a magántulajdonhoz juttatott orosz parasztság fejlődésének az útját. Panferov éppen a paraszt emberi sajátosságaiból és a természettől való jüggőségéből kiindulva mutat rá azokra a körülményekre, amelyek az egyéni munka helyett a parasztságot tiltakozása, ideológiája és harcái ellenére a szövetkezett gazdálkodásra, munkára kényszerítik, anélkül, hogy egyetlen sorában is vezércikket, vagy szociológiát írna. Panferov írása nem értekezés, hanem sok-sok életes momentumból összetett, meleg re-

gény, a művészet eszközeivel létrehozott epika, mindennapi valóság. Egyrészt annak az új parasztnak az emberi valósága, aki tudatosan harcol az adó, az iskola, a rekvirálás ellen, aki kigunyolja a szocializmust, aki kigunyolja a nincstelének által szerzett traktort, aki a magánéletében, a gyűléseken intrikál mindezek ellen és mégsem vonhatja ki magát a hatásuk alól. Másrészt annak a világszemléletében, emberségében új parasztnak a valósága, aki tudja, hogy közös munkával több eredményt ér el, aki rájön arra, hogy a gép az embert szolgálja, aki céltudatosan, okosan kulturát terem az eddig elhanyagolt faluban az összesség és így a maga érdekeiért is.

Panferov élményszerűen reális emberei harcában az eszmék harcát eleveníti meg az új orosz faluban, olyan formában, amely talán minden eddigi orosz regénynél is világosabban mutatja az irányt, amely felé az igazi szocialista műalkotásnak törekedni kell, hogy önmagát és ezzel az új rendet, adott történelmi helyzetében és realitásában minél tökéletesebben kifejezze. Gró Lajos

A MUNKÁS-SPORTÜNNEPÉLY

külsőségeiben hatalmas megnyilvánulását látjuk a munkásmozgalom e szeríntünk igen fontos és jelentőségében folyton emelkedő kulturális területének.

Az ünnepély belső tartalmáról szólva, először is el kell ismernünk, hogy az MTE szakosztályainak vezetői kitünő szervező erők és bánni tudnak a rendelkezésükre álló tömeggel. Másodsorban örömmel emlékezünk vissza a hatalmas tömegű nézőközönség fegyelmességére és lelkesedésére, melyet nagyrészt annak tulajdonítunk, hogy a propaganda szolgálatába különösen nagy aktivitással kapcsolódott be a „Népszava”, bizonyítékául annak, hogy az eddig érdemtelenül elhanyagolt testkulturális mozgalomnak az általános munkásmozgalmi szempontból való fontosságát végre a munkásmozgalom hivatalos vezetői is érdeme szerint méltányolják.

Sajnálatos állapotot állapítjuk meg azonban, hogy még mindig kirívó az egyesületi rivalizálás a munkásporolók között. Kétségtelen tehát, hogy a kis egyesületi csoportoknak ilyen nagyarányú ünnepélyen való egységes tömegbe olvadására csak a már oly sokat sürgetett Munkás-sportszövetség megalakítása után válhatna lehetővé. Meg kellett ezt jegyeznünk, mert egy ilyen hatalmas térségen 10–20-as tornászcsoporthok szerepeltetése elvesző és felaprózott munkának tetszik.

Szerintünk a jövőben az összes résztvevők (tornászok, atléták, birkózók) részére legalább egy olyan kötelező tornagyakorlatot kéne előírni, amelyben a nézők az ünnepély napján egy valóban hatalmas tömeget láthassanak együtt.

A tartalmas programból csak a több szá-

nek a főhőse a falu egyik leggazdagabb családja, a mellékőse az egész falu, amely a Boryna-család történetébe akaratlanul is belekapcsolódik.

Aminthogy a háború előtti falu társadalmi ellentétei, szociális viszonyai is csak mint kísérőjelenségek szerepelnek a Boryna-család egyenes vonalban végigvezetett történetében. De ezekben a kísérőjelenségekben is, mint általában az egész könyvben, a paraszt sokszínű és mégis egy arcát mintázta meg előttünk az író, néhol a költészet magasságaiban. A könyv elolvasása után valóban az az érzésünk, mintha a faluról jöttünk volna, ahol éveket töltöttünk el a parasztok között, annyira plasztikusan él előttünk minden figura, mint országától, helytől független típus és mint egyéniség, a gazdag paraszt, a kispaszi, a zsellér, a koldusaszszony, a pap, a napszámosok, az öregek, a fiatalok, mind, mind a valóság egyszerűségében és emberi monumentalitásukban, de a tegnap megvilágításában.

Reymont regénye tíz évvel a világháború előtt íródott, s mint ilyen, csak a tegnapi paraszt képét adhatja, primitív helyhezköltöttségében, szűk látókörével, önzésével, dogmatikus vallásosságával, szalmaláng lázongásaival és nyers ösztönéletében. Ebben az időben a paraszt tényleg csak mint irodalmi jelenség érdekelhetette az író, s hogy a mű mégis szociális korszak lett, az csupán az író művészi emberformáló erejének tudható be.

Azóta évszázadnyi időt éltünk át. A háború, de különösen a forradalmak, a technika fejlődése és a kieleződött osztályharcok megváltoztatták a parasztot és ezzel a falu képét is. A paraszt is elsődlegesen társadalmi lény lett, akinek az individualitása helyett osztályjellege domborodott ki. A parasztság körébe is eljutottak az új társadalmi egyensúlyállapotra törekvő kollektív eszmék és kilendítették őt a tegnapi megszokott rendjéből. Különösen ott, ahol, mint Oroszországban, megpróbálták ezeknek az eszméknek a gyakorlati realizációját is. És ebben a megváltozott, jobbra vagy balra, állásfoglalásra kényszerítő forrongásban érzelmileg is, szellemileg is, teljesen átváltozott a parasztság. Individuális sajátosságaiból csak annyit tartott meg, amennyit foglalkozása rákényszerített.

Ezt a mai időkben kinőtt parasztot állítja elének a mai orosz faluban, egy fiatal orosz író, Panferov a „Nincstelenek szövete” c. regényében, amely az új paraszt építőmunkáját írja meg s amelyet így a paraszt Cementnek is lehetne nevezni.

Panferov, Reymonttal ellentétben, szintetikus formában dolgozza fel a témát, alakjai azonban éppen annyira élnek, mint Reymonté. A meggazdagodott parasztság, a kulakok, szivós, minden ellenállás legyűrésére törekvő osztályharc, a gép bevonulása az eddig primitív falu életébe, a kollektív, szövetkezeti gazdálkodás szembeállítás az egyéni-vel az az eszmei szempont, ahonnan Panferov az eseményeket nézi s amelyből megrajzolja a magántulajdonhoz juttatott orosz parasztság fejlődésének az útját. Panferov éppen a paraszt emberi sajátosságaiból és a természettől való függőségéből kiindulva mutat rá azokra a körülményekre, amelyek az egyéni munka helyett a parasztságot tiltakozása, ideológiája és harcai ellenére a szövetkezett gazdálkodásra, munkára kényszerítik, anélkül, hogy egyetlen sorában is vezéreiket, vagy szociológiát írja. Panferov írása nem értekezés, hanem sok-sok életes momentumból összetett, meleg re-

gény, a művészet eszközeivel létrehozott epika, mindennapi valóság. Egyrészt annak az új parasztnak az iskolája, a rekvirálás ellen, aki kigunyolja a szocializmust, aki kigunyolja a nincstelenek által szerzett traktort, aki a magánéletében, a gyűléseken intrikál mindezek ellen és mégsem vonhatja ki magát a hatásuk alól. Másrészt annak a világszemléletében, emberségében új parasztnak a valósága, aki tudja, hogy közös munkával több eredményt ér el, aki rájön arra, hogy a gép az embert szolgálja, aki céltudatosan, okosan kulturát teremt az eddig elhanyagolt faluban az összesség és így a maga érdekeiért is.

Panferov élményszerűen reális emberei harcában az eszmék harcát eleveníti meg az új orosz faluban, olyan formában, amely talán minden eddigi orosz regénynél is világosabban mutatja az irányt, amely felé az igazi szocialista műalkotásnak törekedni kell, hogy önmagát és ezzel az új rendet, adott történelmi helyzetében és realitáiban minél tökéletesebben kifejezze. Gró Lajos

A MUNKÁS-SPORTÜNNEPÉLY

külsőségeiben hatalmas megnyilvánulását látjuk a munkásmozgalom e szerintünk igen fontos és jelentőségében folyton emelkedő kultúrterületének.

Az ünnepély belső tartalmáról szólva, először is el kell ismernünk, hogy az MTE szakosztályainak vezetői kitűnő szervező erők és bánni tudnak a rendelkezésükre álló tömeggel. Másodsorban örömmel emlékezünk vissza a hatalmas tömegű nézőközönség fegyelmességére és lelkesedésére, melyet nagyrészt annak tulajdonítunk, hogy a propaganda szolgálatába különösen nagy aktivitással kapcsolódott be a „Népszava”, bizonyítékául annak, hogy az eddig érdemtelenül elhanyagolt testkulturális mozgalomnak az általános munkásmozgalmi szempontból való fontosságát végre a munkásmozgalom hivatalos vezetői is érdeme szerint méltányolják.

Sajnálattal állapítjuk meg azonban, hogy még mindig kirívó az egyesületi rivalizálás a munkásporolók között. Kétségtelen tehát, hogy a kis egyesületi csoportoknak ilyen nagyarányú ünnepélyen való egységes tömegbe olvadása csak a már oly sokat sürgetett Munkásporolók szövetség megalakítása után válhatna lehetővé. Meg kellett ezt jegyeznünk, mert egy ilyen hatalmas térségen 10–20-as tornászcsoporthoz szerepeltetése elvesző és felaprózott munkának tetszik.

Szerintünk a jövőben az összes résztvevők (tornászok, atléták, birkózók) részére legalább egy olyan kötelező tornagyakorlatot kéne előírni, amelyben a nézők az ünnepély napján egy valóban hatalmas tömeget láthassanak együtt.

A tartalmas programból csak a több szá-

makról
melyek
abszolva
nikus t
emelked
gal és c
korlathe
klub va
juk, hog
gyakorl
értékéb

A p
játék,
közöke
formába
vált es
tak elég
kisérelt
álva t
munka
kifogás
esoport
magáva
ügyes
gula, m
jává va

A
jót mo
preciz
nek.
Küti
számol
ton, fi
majd a
érdekl
lan ér
nézőse

EGY
A l
előadás
adás t
is, fig
a jelen
lák,
állítás
Am
gyakor
helyett
kompr
Az e
lője v
után,
a mag
a szoc
gántul
Evv
érvet,
göntul
Ger
viszon

monkról tudunk ez alkalommal megemlékezni, melyek közül mint valóban minden hiba nélkül abszolvtól tökéletes gyakorlat, az MTE nők ritmikus tornája és a férfiak kalapácsgyakorlata emelkedett ki magasan. E két tökéletes biztonság- és dicséretes tudással bemutatott tornagyakorlathoz hasonlót semmiféle polgári tornaklub vagy iskola nem tudna kihozni. Sajnáljuk, hogy az így is nagy tetszést aratott zászlógyakorlatot technikai akadályok kisebbítették értékében.

A prágai munkásolimpiászról átvett ünnepi játékok anyagi nehézségek híján, egyszerű eszközökkel nem hatottak kellőleg. Ilyen kezdetleges formában előadva, az ünnepi játékok négy különvált csoportjánál a munkamozdulatok nem voltak eléggé kifejezők és figyelhetők, meg kellene kísérelni a négy csoportnak négy négyszögbe állva tornamozdulatokat végezni a stilizált munkamozgások helyett. Egyébként teljesen kifogástalan és valóban szép látvány volt a csoport játékos bevonulása és minden nézőt magával ragadott monumentális szépségével, ügyes rendezettségével a befejező hatalmas gúla, mely az ünnepélynek valóban fénypontjává vált hatásosságában.

A rendezésről általánosságban szólva csak jót mondhatunk, a tornászok gyors felállásai, precíz elvonulásai rengeteg előmunkát sejtetnek.

Kitűnő, gyors lebonyolítása futó- és ugrószámok, kedves gyermektorna, férfiak korlátlan, filmszerűen gyors ugródeszkagyakorlatok, majd a végén birkózóversenyek kötötték le az érdeklődést a végig lelkesen kitartó és példátlan érdeklődést tanúsító mintegy 10.000 főnyi nézőseregnek.

Braun József

EGY VITAEST MARGÓJÁRA

A Bartha Miklós Társaságban Makkai János előadást tartott a «proletárművészetéről». Az előadás lévedései és erőszakolt konklúziója ellenére is, figyelemreméltó volt. Kíváncsian vártuk tehát a jelenlévő fiatal szocialisták hozzászólásait s hitük, hogy érveikkel megcáfolják az előadó téves állításait.

Am ehelyett megisméllődött a minálunk már oly gyakorivá váló eset: a marxi pózban tetszelgő, tudás helyett demagógiával operáló dilettántság újból kompromittálta a munkásmozgalmat.

Az első felszólaló Tamás Aladár, a 100% szerkesztője volt. Az előadóval való, könyvizű hadakozás után, végül is kijelentette, hogy: «a szocializmus célja a magántulajdon kiszélesítése». Bizonyítgatta, hogy a szocializmus sem akar mást, mint mindenkit magántulajdonhoz juttatni.

Evel szemben megreszkírozhatnánk azt a gyenge érvel, hogy egy Marx nevű szocialista éppen a magántulajdon megszüntetését látta célul.

Gergely Sándor, egy másik szocialista felszólaló viszont kijelentette, hogy Gorkij nem volt proletár,

hiszen apja is gyáros volt. Sőt megtudtuk azt is Gergelytől, hogy Gorkij — akit köztudomásúlag most választottak be Moszkvában, a K. P. végrehajtó-bizottságába — sohasem járt egyet a proletáriátussal.

Céltalan lenne ismét megmagyaráznunk, hogy mit is jelent a proletár szó, mert, aki úgy látja, hogy Gorkij nem volt az, — vagy nem akarja, vagy nem tudja megérteni a proletár szó jelentőségét. Kérdezze meg Gergely Sándor azokat a munkásokat, akik olvasták Gorkij éhséggel és robottal telt önéletrajzát, ők majd megmondják, hogy proletár volt-e vagy sem? De, hogy honnan veszi azt, hogy Gorkij apja gyáros volt, arra már, csak ő maga tudna megfelelni. De szeretnénk, ha velünk is közölné ez irányú ismeretét.

Volt még Gergely Sándornak egy fejtegetése, miszerint a proletárról elsősorban kötelessége küzdeni a nyolc órai munkaidőért és a jobb bérekért. Ennyire a végtelenségig, csak a 100%-os radikalizmus juthat! igaz ugyan, hogy a 100%, mint mérőszám, nálunk már eléggé relatív meghatározás.

Mindent nem említettük volna meg, ha ezeket a rosszakaratuan tájékozatlan felszólalásokat nem könnyelnék el — érthető örömmel — szocialista megnyilatkozásoknak, a munkásság ellenségei. A dilettántság, mihelyst rosszakaratu, azonos a kalandorsággal s annak leleplezése szocialista kötelesség. Éppen a munkásmozgalmat érdekel a legélesebb harc azok ellen, akik tudatlanságukkal félrevezetik a mozgalomra érett fiatalokat. S ebben a harcban elsősorban az öntudatos munkásnak kell résztvennie.

Z. Z.

HELYREIGAZÍTÁS

Olvasóink elnézését kell kérnünk azért hogy a fenti cím alatt már-már állandó rovatot nyitunk, hogy a 100% című lap tudatlanságból eredő tévedéseit és tudatos ferdtéseit, ha csak újjhegygel is, helyrebillődjük. S valószínű, hogy ez a rovat hosszú életű lesz, mert semmi reményünk arra, hogy az említett lap dilettánsai a közeli évtizedekben írökká fejlődnek vagy fölismerik azt, hogy az igazán szocialistáknak nem éppen a hazugságok és rágalmozások halmozása a jellemzője. De gyereink sora.

1. A 100% nyolcadik száma egy névtelen levelet közöl az én pozsonyi előadásaimmal kapcsolatban. A levél tartalma részben tudatosan rosszakaratu beállításon alapszik, részben pedig össze-vissza hazudozás. — Igaz, hogy a Primáspalota tükkörtermében tartottam két előadást. De az említett Primáspalota Tükkörterme nem a primási rezidencia egyik díszterme, ahol különben klerikális lakomákat szoktak tartani, hanem Pozsony egyik legjobb előadóterme, amely minden előadónak a rendelkezésére áll és éppen ezér, ebben a teremben tartanak előadásokat a magyar emigránsok is a pozsonyi magyar munkásság részre, így tehát a szokásjog alapján én is itt tartottam meg előadásomat, mint ahogyan nem sokkal előbb Gergely Sándor, a 100% főmunkatársa is ugyanebben a teremben tartott előadást néhány szál hallgató előtt. Ha tehát Gergely Sándornak és a magyar emigráció képviselőinek szabad ebben a teremben megjelenie, vajjon miért nem szabadna nekem is? Az első előadásomon telt ház volt, a másodikikon azonban, mivel va-

munka

sárnap délelőtt tartottam, csak félig telt meg a terem. S igaz az, hogy én szóvá tettem, hogy amíg a diákság jelen van a délelőtti előadáson is, addig a fiatal munkásság közül alig jöttek el huszan, huszonöten. Ezt, a szocialista ifjúságra nem tudom mennyire jellemző esetet, valóban hibáztattam s az ifjuság indolenciáját a szak- és párt szervezeti vezetők rossz irányu munkálkodásának vagy éppen általános hanyagságának tulajdonítottam. Ugy érzem, minden alkalommal jogom van ahhoz, hogy kifejezzem kritikai nézeteimet és szocialista kötelességemnek tartom, hogy kritikus szemmel éljek benne a munkásmozgalomban. A pozsonyi fölszólalásom annál is inkább jogos volt, mert köztudomású, hogy az ottani magyar munkásmozgalom nagyrészt kiéli magát a frakciók egymás közti marakodásában és a kávéházi kártyázásokban. Nem azért nem jött el nagyobb számban a munkásság az előadásomra, mert ebben szocialista osztálytudata meggátolta, hanem azért, mert nagyrészt osztálytudatlan és közömbös az élet minden jelenségével szemben. Gergely Sándor előadásán például mindössze vagy husz ember volt jelen. Én, mint szocialista, az ő esetté is szóvá tettem s akikkel vitába álltam, nem tudták meg nem történni tenni ezt a szomorú tény. — Az itt elmondottak ellenére is azonban a levélíró hazudozásai nem lepnek meg, hiszen az utóbbi tíz esztendőben elég alkalmunk volt ahhoz, hogy a névtelen levélírók mentalitásával megismerkedjünk. Nem egy ilyen sötétben bujkáló juttatta már akasztófára ártatlan embertársait, csakugy szórakozásból... Mindenekelőtt azonban, ismerve fajtámat, el sem tudom képzelni, hogy a 100% névtelen levélét fizikai munkás írta volna meg. Ilyen vizalatti munkára csak egy deklaszálódott intellektuel képes. Erre példa maga a 100% szerkesztője is, Tamás Aladár, aki, amíg a 100%-ban néhány nyakló nélküli intellektuellel az osztályharcról üvöltet szakadatlan és tárgyaltalan frázisokat, addig, ő maga, okosan megmarad az „Ujság” című legitimista napilap belső munkatársának. Igen uraim, tessék levenni az álarcokat!

2. A 100% *nyolcadik* számában M. T. kisasszony is újra kanyarít egy cikkecskét „az osztályharcos iskolapolitikáról”. Azok után, hogy a *Munka hetedik* számában már helyreigazítottuk összevissza-feecsegeseit s mivelhogy a 100% *hetedik* számában is egy *szocialista berlini tanító* szintén rátoposolt már a kisasszony érzékeny pontjaira, a magunk részéről nem tartjuk szükségesnek, hogy részletesebben foglalkozzunk újabb fércelményével. Szerkesztője helyett azonban figyelemztetjük őt arra, hogy *Marx Károly*, (akiről különben a 100% áprilisi száma roppant szocialista szakértelemmel megmondta, hogy egy bogaras öregur volt, aki a marxizmus megállapításaival ellentétben „kedvelt tétele”-képen szokta hangoztatni, hogy „A tulajdon lopás”, hogy egy hercegnőt vett el feleségül s általában kedves papucshős volt élete végéig) mondjuk, ez a Marx sehol sem fogalmazta meg azt a törvényt, hogy a budai háziurak lányocskáinak

okvellenül a munkásmozgalom rovására muszáj kidühöngniök tudatlanságukat és hisztériájukat.

3. Ennyit arról, ami a 100% *nyolcadik* számában, mint harcos érték jelent meg. Most azonban meg kell kérdeznünk, hogy a magát osztályharcos orgánumnak nevező 100%-ban mért nem találunk egy szót sem:

1. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt ezévi kongresszusáról?

2. A berlini május elseji vérfürdőről?

3. Az angol munkáspárt választási győzelméről?

(Ezekre a kérdéseinkre okvellen választ ké-
rünk.)

Ugy hisszük, már éppen elég lehetne a zri-körök üvöltéséből, a Punaluák srég vonaglásaiából és felelőtlen ágálásaiból! Magyarországon minden szocialista megmozdulásra fölbecsülhetetlenül nagy szükség van, azonban minden szocialista megmozdulásnak napi életünkbe kell bekapcsolódnia és legelőbb problémáink megoldásán kell fáradoznia. Nem elég állandóan azt ordítózni, hogy osztályharc. Minden osztálytudatos szocialistának vállalnia is kell a harcot, ki kell jelentenie az addó dolgokkal és helyzetekkel szemben milyen álláspontot foglal el, mik a céljai és milyen eszközökkel akarja azokat megvalósítani. Tavaly még a cikk-cakk estékkal bolondították a fiatal munkásságot; (azóta viszont ezeknek az estéknek a rendezői és szereplői eljutottak *Bethlen grófnő* estélyének a rendezéséig, ahol is június 28-án, a budai Karátsonyi-palota kertjében, a főúri dilletáns meséire fognak pantomimet táncolni), az idén azonban már politikailag akarják őket befovoagolni. Több ízben tiltakoztunk már a politikának az ellen az előrodalmasítása ellen, amit a 100% műveléséről-számra. S melynek egyenes következménye lett a 100% *hetedik* számában megjelent Tamás Aladár által írott „A munkáskultúrözvettségért” című cikk befejező szakasza: „A hivatás felismert Munkáskultúrözvettség pedig nem lehet más, mint a következetes proletár világszemlélet megteremtése a munkáskultúrözvetléteknél, amely világszemlélet reális hatalommá foggyverré válik a munkásság kezében. Az *egyedüli foggyverré*, amelyel a munkásozstály kivívhatja fölszabadulását”.

Ime, tisztán láthatjuk, hova vezet ezeknek a zavartfejű költőknek és politikai strébereknél az okoskodása.

Szerintük az osztályharc egyetlen foggyvere a kultúrözvetléteknél „proletár világszemlélet”.

Le kell szögeznünk, hogy hosszú ideig nem akartunk a 100% zöldségeivel komolyan foglalkozni, de ők látnivalóan egyre szűjasabbak és egyre felelőtlenebbek lesznek s így a magyarországi munkásmozgalom és főképpen a fiatal munkásság ideológiai és gyakorlati harcainak a kiépítése érdekében ezentul is pontról-pontra meg fogjuk tenni velük szemben rosszalló és egyben korrigáló kritikai észrevételeinket.

Különben is mi van a *Jack London*-üggyel?

Kassák Lajos

munka művészeti és társadalmi havi beszámoló • felelős szerkesztő és kiadó kassák lajos • a szerkesztő helyettelése: nádass józsef • szerkesztőség és kiadóhivatal budapest, VI., lehel-utca 6. V. 1 • minden közleményért a szerző felel • egyesszám ára: 1.20 p. előfizetési ár félévre 6 p. egész évre 12. p.

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPESTEN — FELELŐS: SCHMIDEK GÉZA